JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY

KALVÁRIE A KŘÍŽOVÉ CESTY

Diplomová práce

Autor: Jana Koubová

Vedoucí práce: Mgr. Věra Klimešová

Knihovna JU - PF

Duben 2006

Anotace

Úvodní kapitoly práce pojednávají obecně o poutních místech. Kalváriím a křížovým cestám je věnován větší prostor.

Cílem práce je představení několika konkrétních exteriérových křížových cest, případně kalvárií, v jižních Čechách - Kalvárie a Křížová cesta v Česticích, Křížová cesta v Radomyšli, Křížová cesta ve Lhenicích, Křížová cesta v Dobré Vodě u Českých Budějovic a Křížová cesta v poutním areálu Lomec. Jednotlivé křížové cesty (kalvárie) jsou podrobně popsány od doby svého vzniku do současnosti. Doplněny jsou základní informace z historie lokality.

V závěru jsou zmíněná poutní místa porovnána a vyhodnocena. V příloze je obsažena bohatá fotodokumentace, kopie archivních materiálů, zakreslené trasy křížových cest, malý slovník základních pojmů, seznam pramenů a literatury.

DP 1100 ℘ + CD

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA -8-
Husova 458, 370 05 České Budějovice

UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA IN ČESKÉ BUDĚJOVICE
FACULTY OF EDUCATION
DEPARTMENT OF ART

CALVARIES AND STATIONS OF THE CROSS

Diploma thesis

Author: Jana Koubová
Supervisor: Mgr. Věra Klimešová

April 2006

Abstract

The introductory chapters of the thesis deal with places of pilgrimage in general. Calvaries and Stations of the Cross are given special attention.

The aim of the thesis is to present several exterior Stations of the Cross, or Calvaries, in South Bohemia - the Calvary and Stations of the Cross in Čestice, Stations of the Cross in Radomyšl, Stations of the Cross in Lhenice, Stations of the Cross in Dobrá Voda near Budějovice and Stations of the Cross in the pilgrimage site Lomec. Individual Stations of the Cross (Calvaries) are described in great detail from the time of their creation until today. Basic historical information about the site is provided.

In the conclusion, the sites in question are compared and evaluated. The appendix contains rich photo-documentation, copies of archive materials, the Stations of the Cross marked in maps, a brief glossary of basic terms and a bibliography.

Mé poděkování patří osobám a organizacím, které se určitým způsobem podílely na výsledku mé práce.

Mgr. Věra Klimešová, Zdeňka Koubová, František Kouba, Jaromír Brabec, P. Bogdan Ganczarski, rodina Pelíškova, Ing. Luboš Peterka, Mgr. Eva Čapková, paní Krejčová, Ing. Václav Janota, P. Piotr Pytel, Mgr. Vladimíra Kunešová, sestry servitky z Dobré Vody, šedé sestry z kláštera v Lomci, Iva Vavrušková, Lenka Kotyzová, Zdena Palušová, PhDr. Miroslav Špecián, Daniel Matoušek, Michaela Nováková, Mgr. Eva Dostálková, Jan Řehoř, pracovnice Šmidingerovy knihovny ve Strakonicích, Muzeum středního Pootaví ve Strakonicích, Státní okresní archív Strakonice, Obecní úřad v Česticích, Obecní úřad v Radomyšli, Obecní úřad ve Lhenicích, Národní památkový ústav v Českých Budějovicích.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, a že jsem uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

OBSAH

ÚVOD 11

I. POUTNÍ MÍSTA 13
Poutě 13
Jak se chodilo na poutě s procesím 15
Příčiny vzniku poutních míst 17
Podoba poutních míst 18
Poustevníci a poustevny (eremitáže) 18

II. KALVÁRIE A KŘÍŽOVÉ CESTY 21
Duchovní, kulturní a historický kontext 21
Realizace, financování a údržba stavby 22
Způsob uspořádání a umělecké ztvárnění zastavení 23
Ikonografie 25
Výklad křížové cesty 26

III. ČESTICE 31
Stručná historie obce 33
Kalvárie 38
Křížová cesta 43
Pár slov k dalším památkám obce 44
Zřizovací listina Hory Kalvárie 45
Doložení kaplani na Kalvárii 46
Opis zadních stran obrazů rodiny Reyů 48

IV. RADOMYŠL 51
Velmi stručná historie obce 53
Křížová cesta 55
Pár slov k dalším památkám obce 59

V. LHENICE 61
Velmi stručná historie obce 63
Křížová cesta 65
Pár slov k dalším památkám obce 67

VI. DOBRÁ VODA 69
Příběh poutního místa 71
Kouzelná moc pramene v Dobré Vodě 73
Křížová cesta 74
Pár slov k dalším památkám obce 77

VII. LOMEC 79
Příběh poutního místa 81
Křížová cesta 84

ZÁVĚR 87
TABULKA - ZÁKLADNÍ INFORMACE O KŘÍŽOVÝCH CESTÁCH 89
MALÝ SLOVNÍK ZÁKLADNÍCH POJMŮ 91
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY 94
PŘÍLOHY V ELEKTRONICKÉ PODOBĚ NA CD 97

ÚVOD

„Půjdeme na Kalvárku", říkávala vždycky babička. Tato slova z dětství mě inspirovala k napsání seminární práce z dějin výtvarného umění, kterou jsem zpracovávala ve druhém ročníku. A později se stala příčinou volby tématu mé diplomové práce.

Vzhledem k tomu, že kalvárie a křížové cesty se řadí do široké skupiny poutních míst, pokusím se nejdříve přiblížit podstatu našich poutních míst a dále se budu specializovat na kalvárie a křížové cesty. Cílem mé práce je přiblížení několika exteriérových křížových cest, případně kalvárií, v jižních Čechách.

Tématicky je práce členěna na oddíly, z nichž první se věnuje obecně poutním místům, vysvětlením základních pojmů, přiblížením poutní tradice, příčinám vzniku i podobám poutních míst a poustevníkům. Kapitoly druhého oddílu se podrobně zabývají kalváriemi a křížovými cestami, objasňují smysl jejich existence, jejich typy a možnosti jejich ztvárnění. Nechybí ani nastínění samotného příběhu Ježíše Krista při jeho umučení.

Třetí až sedmé oddíly se již zabývají konkrétními poutními místy v našem regionu - Kalvárie a Křížová cesta v Česticích, Křížová cesta v Radomyšli, Křížová cesta ve Lhenicích, Křížová cesta v Dobré Vodě u Českých Budějovic a Křížová cesta v poutním areálu Lomec. Tato místa byla zvolena náhodně, mým osobním „putováním". První kapitoly vždy přibližují historii samotné lokality, následuje podrobný popis poutního místa od dob svého vzniku až po současnost. Pár slov je věnováno i ostatním památkám nejbližšího okolí. Texty dokresluje bohatá fotodokumentace obsažená v příloze, spolu s trasami křížových cest.

Práce je zaměřená na kalvárie a křížové cesty „pod širým nebem". Tyto cesty jsou nám, i přes jejich nevyžádanou pozornost, bližší. Nebývají pouze součástí naší krajiny, ale vyskytují se i uvnitř měst, kde s nimi býváme, možná i denně bez povšimnutí, v kontaktu.

Prostor je věnován okrajově i několika interiérovým křížovým cestám, které jsou součástí kostelů vymezených oblastí. Tyto cesty již nejsou lidem tolik přístupné. K seznámení s nimi je nutná návštěva chrámů, které bývají v současnosti řádně střežené před nevítanými hosty a nahlédnutí je umožněno jen výjimečně.

I. POUTNÍ MÍSTA

Poutě

Pod pojmem pouť se rozumí putování se zbožným úmyslem na památné a posvátné místo jako k zvláštnímu zdroji milosti. Od takových poutí se musí odlišit běžná církevní slavnost, konaná téměř při každém kostele či kapli na památku patrocinia nebo posvěcení kostela (posvícení). Takto myšleno by byla poutním místem každá obec, v níž se každoročně slaví výročí posvěcení a památka světce, jemuž je svatyně zasvěcena. Dále je důležité rozlišit duchovní pouti od poutí zábavných s kolotočovými a jinými atrakcemi, které se ovšem v některých případech konají jako součást původních církevních poutí. Kritériem pro označení poutního místa či konání pouti by zde mohlo posloužit posouzení skutečnosti, zda určité místo v určité farnosti je navštěvováno větším počtem věřících z jiných farností.

Pokud se zastavíme u fenoménu poutí v rámci katolické církve, pak je potřeba věnovat nejprve několik slov k celkové charakteristice a vývoji putování. Poutě jsou známé u všech velikých světových náboženství a také u židovství, které je kořenem, z něhož křesťanství vyrůstá. Přestože je řada posvátných míst, spojena s putováním a obětními oltáři, např. u praotce Abraháma, Jakoba a dalších, pro židy se stal hlavním poutním místem jeruzalémský chrám. Jenom na tomto místě mohl být každý příchozí žid v těsné blízkosti Boží. S Ježíšem Kristem a jeho učedníky však skončila výlučnost jeruzalémského chrámu a posvátnost byla přenesena na celou zemi. Každé místo, každý kostel, kde se slouží mše svatá, a je tedy zpřítomňováno Kristovo Tělo a Krev, se stává v tomto smyslu posvátným. S šířením křesťanství je navíc vžita představa, že některá místa jsou vyznamenána Božím zásahem, ať již životem světce nebo podivuhodným nadpřirozeným znamením. Taková místa existují kdekoliv ve světě. Pro vývoj křesťanských poutí měla zásadní význam úcta k místům spojovaných s pozemským životem Ježíše Krista (Betlém, Nazaret, Jeruzalém - Golgota, Boží hrob aj.), Panny Marie, apoštolů, mučedníků, poustevníků a ostatních světců. Zvláštním jevem je i úcta k jejich obrazům a relikviím. Podle katolické tradice mohou být věřící snadněji v modlitbě spojeni s uctívanou osobou skrze její obraz či relikvii. V prvních stoletích byly takovými poutními místy v západní

části římské říše navštěvovány hroby svatých apoštolů Petra a Pavla v Římě. Ve středověku bylo velmi často navštěvováno Santiago de Compostella s hrobem sv. Jakuba, Bari s ostatky sv. Mikuláše, Tours s hrobem sv. Martina a mnoho dalších míst s relikviemi světců. Známá jsou i místa zjevení andělů jako Mont-St-Michel, Monte Gargano a další. Z pozdního středověku je zaznamenán rozvoj úcty k milostným obrazům a sochám, která postupně převládne a zatlačí starší formy úcty k relikviím a zázračným Hostiím. Především od 19. století pak vystupují i místa zjevení Panny Marie jako La Saletta, Lurdy, Fatima. Poutní místa vznikají buď tam, kde se věřilo, že se zjevila Panna Maria, nebo a to mnohem častěji, v místech uzdravení po požití vody (několik míst s názvem Dobrá Voda), také při vyslyšení modliteb u milostných obrazů a soch.

I když katolické poutě měly své kritiky, jejichž hlas nejsilněji zazněl v období reformace a osvícenství a vedl nakonec u protestantů k úplnému odmítnutí poutí, jejich tradice trvá až do dnešních dnů. Katolickou církví jsou pouti schvalovány a doporučovány. Poutním místům byly papežskou stolicí udělovány privilegované a odpustkové listiny, sami biskupové a kněží se řadili do čela posvátných průvodů. V našich zemích došlo k nevídanému rozvoji poutnictví zvláště v 17. a 18. století. V katolickém pojetí jsou užitečné, nikoli však nezbytně nutné, ke spáse. Putování a touha přiblížit se Bohu je lidstvu přirozené. Zjednodušeně bychom mohli přirovnat poutní místa k místům lázeňským, kde jsou mnozí nemocní uzdraveni. Milosti duchovní tak mohou být na některých místech udělovány ve zvýšené míře.

Z hlediska etnografického je pouť vždy spojena s podniknutím cesty na posvátné místo, s překonáním vzdálenosti. Za pouť nelze chápat účast ve farním kostele, přestože i zde je, jako v každém jiném posvěceném chrámu, přítomen ve svaté Hostii Pán Ježíš, a jde tedy o posvátné místo. Poutě znamenají dobrovolné opuštění vlastního domova a cestování se zbožným úmyslem, ať již třeba jen na půl dne do sousední farnosti, nebo na více dnů do vzdálené ciziny. Pouť není výlet ani turistika, i když s ušlechtilým poznávacím cílem. Charakteristickým znakem náboženské pouti je cesta na posvátné místo s touhou po Bohu. K pouti proto také patří nerozlučně modlitba, půst, pokání a svatá zpověď. Vrcholem je přijetí Nejsvětější Svátosti (svaté přijímání) na poutním místě. Součástí pokání často byly i útrapy a odříkávání na dlouhé cestě. Putování na značně vzdálené místo bylo zároveň obětí, například zemědělci, pro něž byla úroda zásadní otázkou přežití, dokázali opustit svá pole i na čtrnáct dní a podnik-

nout ne vždy bezpečnou dalekou cestu. Při poutích na daleká místa kněz poutníky jen vyprovázel na kraj obce ke kapli nebo kříži, aby se pak dále mohl v místě věnovat duchovní správě.

Dnes je tento způsob putování jen velmi vzácný. Velký vliv má rozvoj dopravy. V 19. století výrazně přispělo k snadnějšímu cestování budování železnic. Od druhé poloviny 20. století je velmi rozšířeno cestování buď vlastním dopravním prostředkem, nebo společně autobusem. Jednodušší a rychlejší cestování má ovšem v některých případech za následek zpovrchnění a stírání rozdílu mezi turistikou a poutí.

Poutní místa jsou navštěvována věřícími křesťany i nevěřícími. První přitahuje hlavně nezměrná Boží láska k člověku, druhé umělecké hodnoty těchto míst a zklidnění v dnešním uspěchaném životě.* Všechny však spojuje vědomí sounáležitosti a úcta k odkazu předků.

Jak se chodilo na poutě s procesím

Poutě měly svůj řád, který se řídil podle ročních období, o čem svědčí poutní a modlitební knížky, často bohatě zdobené. Od pozdního středověku se putovalo v uzavřených procesích, v nichž byl nesen kříž, korouhve s vyobrazením patrona farního kostela a označením místa, odkud procesí vycházelo. Účastnili se ho bíle oděné družičky, bratrstva, spolky a někdy i muzikanti. Vycházelo se od farního kostela, za zvuku zvonů, nebo návesní kaple, kam se přišli pomodlit i ti členové rodiny, kteří zůstávali doma. Na pouť se vydávaly i některé matky s nemocnými dětmi ve víře v jejich uzdravení. Na začátku cesty se poutníci vkleče pomodlili Otčenáš a pokropili se svěcenou vodou. Procesí vedli a organizovali starší bratři, zkušení muži, kteří předříkávali modlitby, předzpěvovali i kázali. V čele procesí nesl některý mladý muž vysoký kříž, na němž byl zavěšen věnec. Za křížem vycházeli poutníci nesoucí korouhve s obrazy Panny Marie a světců, následovala mládež, pak muži, ve středu šly zpravidla družičky nesoucí sošku Panny Marie na nosítkách, pak kráčel kněz (pokud se pouti účastnil) a na konci šly ženy, které někdy nesly sošku patronky matek, sv. Anny. K procesí patřila společná modlitba a zpěv. Z modliteb převažoval hlavně Růženec, který byl též atributem poutníků. Drželi ho v ruce nebo ho měli zavěšený na krku či na šatech. Společně se modlili také Otče-

náš, žalmy a od 16. století Zdrávas Maria. Oblíbené byly mariánské písně a zpívány byly i specifické příběhy zaměřené k dějinám milostného obrazu nebo zázrakům. Samozřejmostí byla modlitba na kolenou při zastávkách na cestě u kaplí, Božích muk a křížů, kde si putující krátce odpočinuli a občerstvili se. Jedlo se málo, vždy si každý něco k jídlu nesl s sebou (většinou chleba, vařená vajíčka a buchty). Pokud se poutníci setkali s jiným procesím, vítali se zvláštním rituálem a korouhvemi nebo „trůny" (nosítky s mariánskou soškou).

Na dlouhých cestách nacházeli poutníci přístřeší buďto v některých křesťanských rodinách nebo v klášterech. Od 12. a 13. století vznikala při hlavních poutních trasách síť hospiců, nocleháren pro poutníky. Poskytovaly přístřeší zejména nemajetným, neboť pro zámožné poutníky nebyl problém přenocovat v zájezdním hostinci.

Před příchodem k cílovému poutnímu místu se poutníci upravili, popřípadě se obuli, ženy, které nosily kroj, si přioblékly lepší vrchní sukni či jupku. Následovalo uvítání knězem, proslovy vedoucích, zpěváků a družiček, pozdravení a prosby k Panně Marii. Kromě osobních votivních darů (např. voskové napodobeniny tělesných orgánů, domů, statků, dobytka a úrody) měla procesí i společné obětiny, nejčastěji velké svíce, které přinášela na poutní místa.

Některé prvky poutních procesí se vyskytovaly i v liturgických procesích během roku (např. křížové dny, Velký Pátek, Boží tělo). Na poutním místě poutníci adorovali Nejsvětější Svátost a modlili se u milostných soch nebo obrázků, kterých se dotýkali svými růženci, obrázky a soškami, které si pak odnášeli domů. Mnohé z těchto předmětů (devocionálie) se pak dostaly do domovského farního kostela nebo do návesní kaple. V tomtéž seskupení a řazení se poutníci vraceli domů. Na procesí již v obci čekaly děti, kterým poutníci přinášeli svaté obrázky, bonbóny, prstýnky apod. Pouť do vzdálených míst bývala intenzivně prožitá, dlouho se o ní mluvilo a byla zážitkem a duchovním povzbuzením mnohdy na celý život. Za účelem pravidelného putování byly zřizovány i poutní a procesní nadace.

Příčiny vzniku poutních míst

Poutní místa jsou většinou spojována s nějakými zvláštními jevy, které lze těžko racionálně vysvětlit. Často se jedná o místa, kde došlo k uzdravení těžce nemocných, u nichž selhaly obvyklé léčebné metody. Dále na těchto místech někdo významný žil, případně byl pohřben.

K uzdravením po vypití vody nebo po umývání touto vodou došlo např. v Dobré Vodě u Českých Budějovic. Ovšem také na poutních místech, kde nebyla voda původním podnětem ke vzniku zvláštního kultu, se setkáváme s tradicí uzdravení a vyslyšení proseb při modlitbě k Panně Marii, svatým a andělům, uctívaných v konkrétních obrazech. Na větších poutních místech se vedly tzv. Knihy zázraků, do nichž byla tato svědectví o zvláštním vyslyšení proseb nebo zjeveních zapisována. Těmto jevům se jinde věnují alespoň farní kroniky.

Na mnoha poutních místech vyvěrají prameny vody, které mají léčivé účinky. Pro křesťany je voda zároveň symbolem života a očisty. V liturgii je užívána při křtu a při kropení svěcenou vodou. Ve Starém zákoně známe případy uzdravení jako např. aramejského velitele vojska Naamána po omytí vodou z Jordánu. Dle křesťanské lidové tradice je čistá voda ve studánkách obrazem panenské čistoty Panny Marie. Studánka bývala nazývána „okem Panny Marie", neboť tady mohl nemocný prosit Pannu Marii v modlitbě, aby k němu shlédla. Staré lidové rčení říká: „Kdo plive do vody, plive Panně Marii do očí". Léčivá voda byla součástí i poutních míst, která byla zasvěcena světcům. Naši předkové měli vodu ve veliké úctě, o studánky pečovali a pravidelně je čistili.

U vzniku mnoha poutních míst byl právě pramen léčivé vody. Ve světě jsou takovým velmi známým poutním místem Lurdy ve Francii, kde pramen vytryskl v místě zjevení Panny Marie. Léčivý pramen dal vzniknout poutním kaplím a několika menším lázeňským místům, kterým se označení „Dobrá Voda" dostalo přímo do názvu (např. poutní kostel v Dobré Vodě u Českých Budějovic). Podobně také význam názvu „Hojná Voda" je odvozen ve smyslu „hojivá" nikoliv jako „vydatná".

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA -8-
Husova 458, 370 05 České Budějovice

Příčiny vzniku poutních míst

Poutní místa jsou většinou spojována s nějakými zvláštními jevy, které lze těžko racionálně vysvětlit. Často se jedná o místa, kde došlo k uzdravení těžce nemocných, u nichž selhaly obvyklé léčebné metody. Dále na těchto místech někdo významný žil, případně byl pohřben.

K uzdravením po vypití vody nebo po umývání touto vodou došlo např. v Dobré Vodě u Českých Budějovic. Ovšem také na poutních místech, kde nebyla voda původním podnětem ke vzniku zvláštního kultu, se setkáváme s tradicí uzdravení a vyslyšení proseb při modlitbě k Panně Marii, svatým a andělům, uctívaných v konkrétních obrazech. Na větších poutních místech se vedly tzv. Knihy zázraků, do nichž byla tato svědectví o zvláštním vyslyšení proseb nebo zjeveních zapisována. Těmto jevům se jinde věnují alespoň farní kroniky.

Na mnoha poutních místech vyvěrají prameny vody, které mají léčivé účinky. Pro křesťany je voda zároveň symbolem života a očisty. V liturgii je užívána při křtu a při kropení svěcenou vodou. Ve Starém zákoně známe případy uzdravení jako např. aramejského velitele vojska Naamána po omytí vodou z Jordánu. Dle křesťanské lidové tradice je čistá voda ve studánkách obrazem panenské čistoty Panny Marie. Studánka bývala nazývána „okem Panny Marie", neboť tady mohl nemocný prosit Pannu Marii v modlitbě, aby k němu shlédla. Staré lidové rčení říká: „Kdo plive do vody, plive Panně Marii do očí". Léčivá voda byla součástí i poutních míst, která byla zasvěcena světcům. Naši předkové měli vodu ve veliké úctě, o studánky pečovali a pravidelně je čistili.

U vzniku mnoha poutních míst byl právě pramen léčivé vody. Ve světě jsou takovým velmi známým poutním místem Lurdy ve Francii, kde pramen vytryskl v místě zjevení Panny Marie. Léčivý pramen dal vzniknout poutním kaplím a několika menším lázeňským místům, kterým se označení „Dobrá Voda" dostalo přímo do názvu (např. poutní kostel v Dobré Vodě u Českých Budějovic). Podobně také význam názvu „Hojná Voda" je odvozen ve smyslu „hojivá" nikoliv jako „vydatná".

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA -8-
Husova 458, 370 05 České Budějovice

Podoba poutních míst

Architektura poutních míst je rozmanitá, od prostých lidových kapliček až po vrcholné ukázky dobového architektonického umění. Slavná poutní místa byla budována s velkým úsilím a díky podpoře donátorů, většinou šlechtických patronů.

Poutními místy jsou i některé samotné kláštery.

Nepostradatelným faktorem tváře poutních míst je přírodní prostředí a ráz krajiny. V tomto směru vyniká především poutní areál v Římově. Komplex Lorety, ambitů, kostel a pašijové cesty, která protíná několik kilometrů pole, louky i lesy a potůčky, je v celoevropském měřítku krásným příkladem „pokřtěné" krajiny a ideálním prostředím pro konání pobožností a rozjímání Kristova utrpení.

Půvabná jsou ovšem i lesní prostředí, v nichž poutníci postupují od kapličky ke kapličce a blíží se k hlavní svatyni. V blízkosti některých kostelů a kaplí dodnes stojí vzrostlé stromy, především lípy. Jinde lze narazit na balvany, opředené pověstí o konci světa.

Umělecko-historická hodnota není pro putování a posílení víry zdaleka tím nejdůležitějším. I mnohem skromnější objekty s menšími zděnými křížovými cestami poskytují krásné prostředí pro soukromé pobožnosti.

Poustevníci a poustevny (eremitáže)

K některým poutním místům se vztahují pověsti o poustevnících, kteří pobývali hluboko v lesích v dřevěných chatrčích nebo ve skalách. Poustevníci oplývali vysokou inteligencí, smyslem jejich života bylo meditování a modlení se k Bohu. Vedli velice skromný život.

U některých poustevníků známe i jejich jména. Sídlili přímo u poutních míst nebo kostelů, kde zastávali zpravidla služby kostelníků. Jejich poustevny zřizovala šlechtická vrchnost.

Nejstarším poustevníkem v Čechách byl sv. Ivan (9. století), podle něho vznikl později (roku 1725) řád Bratří sv. Ivana. První poustevníci v Čechách patřili k řádu benediktinů (benediktini u nás od 10. století). Konec poustevnického života přinesly josefinské reformy. Roku 1782 došlo spolu s kláštery, řádovými domy také ke zrušení pousteven.

POZNÁMKY:

* Boháč, Z.: *Poutní tradice v Čechách. Poutní místa v Čechách.* DEBORA. Praha, 1995. str.9.

II. KALVÁRIE A KŘÍŽOVÉ CESTY

Duchovní, kulturní a historický kontext

Křížové cesty svým umístěním v krajině představují, podobně jako jiná poutní místa, příklad vnímání jejího sakrálního rozměru. Do krajiny, která je součástí posvátného děje, je přitom situována cesta zastavení přibližující příběh vykoupení. Je to cesta úzká a strmá, cesta vedoucí na vrch Kalvárie, vrch Ukřižování. Vrchy ve Starém i Novém zákoně mají svoje zvláštní poslání. Jsou nejblíže k nebi, kde přebývá Bůh. Proto na ně vystupuje člověk, aby byl blíže Bohu, proto na ně sestupuje Bůh, aby dal znamení člověku.

Pokud křížová cesta svými zastaveními vede až na Kalvárii, můžeme se setkat se starším označením - „Kalvárská cesta", případně „Bolestná cesta".

Termín Kalvárie, jako výjev Ukřižování, se většinou vztahuje nejen k pouhému označení druhu poutního místa, ale často znamená i samotný místní název, proto se obvykle píše s velkým počátečním písmenem. Křížová cesta s velkým počátečním písmenem se užívá k označení konkrétního, umělecky ztvárněného, souboru zastavení. Psaní malých písmen - křížová cesta - se vyskytuje v náboženské praxi.

Název „*Kalvárie*", latinsky *Calvaria*, hebrejsky *Golgota*, představuje podle svědectví evangelií místo ukřižování Ježíše Nazaretského v Jeruzalémě. Z hlediska jeho učení a velikonočních událostí, smrt Krista na kříži znamenala akt vykoupení lidstva. Zpráva o této události, jako o místě samotném, se šířila spolu s novou vírou, křesťanstvím.

Uctívání posvátných míst spojované s působením Ježíše, jeho utrpením a smrtí, se velmi výrazně začalo rozvíjet od 4. století, kdy bylo v Římské říši v roce 313 křesťanství zrovnoprávněné s pohanstvím. Toto přelomové období dodnes v Jeruzalémě připomíná několik významných staveb, které často pocházejí ještě z časů prvního křesťanského císaře Konstantina Velikého. Jedná se především o baziliku sv. Hrobu s rotundou Ježíšovo Zmrtvýchvstání - Anastazis.

Především v čase velikonočním byla tato místa intenzivně navštěvována poutníky a tento kult se začal šířit do celého křesťanského světa. K oslavám Ježíšova zmrtvýchvstání se

stavěly kopie sv. Hrobu. V Evropě se rozjímání o Ježíšově umučení a smrti dostalo do popředí prostřednictvím františkánů.

V období vrcholného středověku pašije doslova ovládli dobovou zbožnost, jak o tom svědčí množství zachovaných výtvarných i literárních děl. Už od 15. století se začínají v Evropě objevovat první výtvarné napodobeniny exteriérových cest z Jeruzaléma. Jejich budování v domácím prostředí přineslo nové možnosti, jak následovat Krista na cestě jeho utrpení a rozjímat nad velikostí a smyslem jeho oběti. Taková byla původní myšlenka vedoucí ke stavbě kalvárií a křížových cest.

Realizace, financování a údržba stavby

Stavba musela být povolena od církevního administrátora - biskupa, a města. Města se k výstavbám křížových cest stavěla kladně - výstavbu podporovala i materiálně a finančně. Biskup si udělení povolení nechával podložit celkovým projektem, finančním zabezpečením jeho realizace i určitými zárukami, že o dílo bude postaráno i v budoucnosti a nedojde k jeho znevažujícímu zániku. Křížové cesty jsou považovány za kolektivní díla, neboť se na jejich financování podílely všechny společenské vrstvy, nevyjímaje ani samotného panovníka. Základním zdrojem financování při budování byla obvykle sbírka. S výdaji na jejich údržbu a fungování to bylo podobné. Později již křížové cesty nevznikaly jako reprezentativní díla pod patronátem měst, ale z iniciativy místního společenství věřících, zastupované stále více lidovými vrstvami.

Většina těchto uměleckých děl byla vytvořena anonymními umělci. Zaznamenány bývají někdy jména donátorů, kteří dali křížovou cestu zhotovit. Důležitý je objednavatel, který je považovaný za původce díla, což je vyjadřované slovy „dal spravit“, nebo „postavil“ kapličku, „osadil“ sochu, „vztyčil“ kříž. Tvůrci byli převážně akademicky neškolení a běžně nepřekračovaly řemeslnou úroveň. I když většina děl pochází jen z dílen řemeslníků, dosahují vysoké umělecké úrovně.

Kalvárie a křížové cesty představují exteriérová díla, případně díla minimálně chráněná před povětrnostními vlivy, proto byly jejich pravidelné údržby a opravy velmi důležité. K jejímu vykonávání bývali pověřeni strážci a poustevníci, usídlení v domečkách postavených nedaleko Kalvárií. Současný stav kalvárií a křížových cest všeobecně není nejlepší, častou příčinou je nedostatek finančních prostředků.

Způsob uspořádání a umělecké ztvárnění zastavení

Soubory zastavení s výjevy Kristova utrpení a smrti na kříži v našich zemích vznikala v 17. století a nejvíce ve století 18. Původní záměr se postupně rozšířil i na osamocené skupiny Ukřižování a soubory externích křížových cest se čtrnácti zastaveními, jejichž výstavba spadá především do 19. století a první poloviny 20. století.

Jednotlivé výjevy zastavení tvoří události pašijového příběhu, který návštěvník shlédne jejich obcházením. Procházením, od zastavení k zastavení, vnímatel spoluvytváří jeho dějovou a časovou kontinuitu. Na dosažení požadovaného výsledku, kterým je procítění pašijového příběhu účastníky pobožnosti, není důležitý jen výběr scén z hlediska chronologického i tématického uspořádání, ale napomáhá i způsob ztvárnění. Tradiční křížové cesty bývají, v podobě obrazů, součástí interiérů kostelů, často doplněné skupinou Ukřižování, tvořené třemi postavami.

Stabilizovaný program čtrnácti zastavení měl za následek motivovou uniformitu výjevů. Jednotlivé křížové cesty se tak odlišují jen ztvárněním a uspořádáním, které je poměrně různorodé. Rozmístění křížové cesty v krajině bývá volné, s přizpůsobujícími se serpentinovými chodníky a to hlavně na kopcích a v lesích.

Pokud křížová cesta obsahuje více, a párový počet, zastavení než je tradičních čtrnáct, objevuje se uspořádání s dvěmi řadami po sedmi zastaveních s ústřední kapličkou. Takové uspořádání je možné vidět na rovinách nebo na mírných svazích, ale i na kopcovitých terénech. Vyskytují se i kapličky v jedné řadě, zastavení bývají rozložené od úpatí po vrchol svahu.

Další skupinou jsou křížové cesty rozestavěné okolo kostela, případně po obvodě jeho areálu. Lze se setkat i s uměle tvořenými vyvýšeninami, kde zastavení utváří kruh, uprostřed kterého je situovaná skupina Ukřižování. Objevují se ale i neobvyklé varianty uspořádání.

Klasické zakončení křížové cesty, na hoře Kalvárii, představuje umělecky ztvárněné ukřižování Krista přibitého na kříži, po jeho pravici s Pannou Marií, sv. Janem Evangelistou po levici a s Marií Magdalénou objímající kříž. Jindy jsou zde kříže tři, spolu s Ježíšem byli ukřižováni dva lotři. Cílem Křížové cesty může být i kaplička nebo kostel a někdy je zakončena samostatnou stavbou Božího hrobu.

Hlavní osu křížových cest v našem prostředí tvoří zastavení v podobě formálně shodných staveb. Ze 17. století pochází skromná, jednoduchá zastavení v podobě kapliček s nikami pro malované výjevy na plechu. Niky s rozvitými výklenky umožňovaly umístění nádoby s květinami nebo svíčky. V druhé polovině 19. století se architektonicky uplatňovalo tvarosloví neoslohů, dekorativně obohacených.

Při tvorbě výjevů zastavení se uplatňují všechny tradiční prostředky - obrazy, reliéfy, sochy a jejich kombinace. Cílem je vždy dosažení maximální výtvarné iluze.

Na počátku 17. století převládaly jednoduché malované výjevy, ze kterých se však žádné nedochovaly, většina z nich byla nahrazena novými obrazy. Většího působení na diváka dosahovala trojrozměrná sochařská nebo reliéfní díla, podíl tohoto způsobu zpracování byl však podstatně nižší. Sochařské ztvárnění vyžadovalo budování větších objektů a bylo přirozeně finančně nákladnější. K posílení optického klamu přispívaly i malby, vytvářející hloubku prostoru, na pozadí stěn kapliček, před které byly umísťovány plastiky. Ojediněle se vyskytovaly scény volně situované v terénu, kdy byly postavy přímo osazené v krajině.

Tvorba křížových cest se týkala především malířství, ke kterému existovaly předlohy. Domácí autoři pracovali podle předloh z důvodu jejich popularity. Přitom šlo často o stejné předlohy, používané i ve specializovaných firmách s rozšířenou produkcí sakrálních uměleckých předmětů, které vybrané předlohy přizpůsobovaly požadavkům zákazníků. Vycházely přitom z kompozic několika autorů, jejichž díla se v té době považovala za určité měřítko nového sakrálního umění a byla šířena také v reprodukcích.

K prvnímu nejvýznamnějšímu cyklu patřila Křížová cesta od profesora vídeňské akademie Josefa Führicha z let 1844-1846, který se nachází ve farním kostela sv. Jana Nepomuckého ve Vídni a tvoří jej čtrnáct rozměrných freskových obrazů (240 x 185 cm) umístěných

pod emporou na vchodové straně a po obou stranách bočních lodí. Především skutečnost, že tento cyklus krátce po dokončení vyšel tiskem, mu zajistila rychlé rozšíření a způsobila, že se stal jednou z nejvíce kopírovaných předloh Křížových cest. Jako jedno z mála děl, „vysokého umění" se takto, i když často anonymně bez poznání původců, dostalo blíže k lidem. Častěji se jeho kopie obrazů vyskytují v interiérech kostelů.

Jako předlohy dále sloužila například díla od Martina von Feuersteina z kostela sv. Anny v Mnichově, Gebharda Fugela z kostela sv. Josefa v Mnichově, Moritze von Schwinda nebo Fridricha Overbecka.

Výpravnější křížové cesty tvořily jednotná syntetická umělecká díla, na nichž se podílela architektura, sochařství, malířství a umělecká řemesla a sugestivně působila na diváka a ovládla jeho smysly, inspirovala fantazii a podněcovala citový a duchovní život.

Ikonografie

Z cyklu pašijových událostí, které začínají výjevem na Olivetské hoře, se ještě v 15. století začala výrazně vyčleňovat část představující samotnou cestu na Kalvárii od domu Piláta, kde byl Ježíš odsouzený na smrt ukřižováním. Ústředním motivem se stalo Nesení kříže, ze kterého vzniklo označení Křížová cesta.

Křížová cesta vychází ze stručných evangelických zmínek o ukřižování. Děj se rozrůstal a obohacoval o více událostí, především jednotlivé pády Krista pod tíhou kříže, střetnutí s Matkou a sv. Veronikou. Tradiční křížová cesta v našich zemích pojímá čtrnáct zastavení z Kristova utrpení:

I. Ježíš odsouzen Pilátem
II. Ježíš přijímá kříž
III. Ježíš padá pod křížem poprvé
IV. Ježíš potkává svou matku
V. Šimon z Cyreny pomáhá Ježíšovi nést kříž
VI. Veronika podává Ježíšovi roušku

VII. Ježíš padá pod křížem podruhé

VIII. Jeruzalémské ženy pláčou nad Ježíšem

IX. Ježíš padá pod křížem potřetí

X. Ježíš svlečen ze šatů

XI. Ježíš přibíjen na kříž

XII. Ježíš umírá na kříži

XIII. Ježíš sňat z kříže a položen do klína matce

XIV. Ježíš položen do hrobu

Někdy je tento soubor rozšířen o další náměty z Kristova působení, např. Modlitba Ježíše v Getsemanské zahradě, Zatčení Krista, Bičování, Korunování trním a Posmívání, Ecce Homo = Ejhle člověk, Ježíšův pohřeb, Vzkříšení, Nanebevstoupení.

Lze se setkat i se souborem s klasickým počtem, tedy čtrnácti, zastavení, avšak příběh může být obměněn, doplněn o jiné události z Kristova života. Například akademická malířka Renata Štolbová pozměnila tradiční schéma čtrnácti zastavení. Křížovou cestu malovanou do kaple sv. Václava v Úsilném, nedaleko Českých Budějovic, otevírá Jidášův Polibek v zahradě Getsemanské, následuje Korunování trním, ponechán je pouze jeden ze tří pádů Kristových a celý cyklus uzavírá Vzkříšení.

Nedílnou součástí pašijového příběhu je kult Panny Marie. Je přítomna na Křížové cestě a ztělesňuje vzor spoluutrpení svého syna. Tradičně má své místo ve výjevech Nesení kříže, Ukřižování, Pieta, Ukládání do hrobu. Kalvárie a křížové cesty se často přidávají k mariánským poutním místům, jejichž jádro tvoří ambitový soubor s loretou.

Příjemným doplněním některých křížových cest jsou studánky, prameny.

Výklad křížové cesty

Existuje nespočet výkladů křížové cesty. Křížová cesta se dá interpretovat různým způsobem, s čímkoliv se dá spojit, může mít libovolnou délku, od několika veršů po několika-

stránkový příběh, jejím těžištěm bývají individuální úvahy. Každý člověk putuje po své vlastní cestě, která udává smysl jeho života.

Výklad křížové cesty, dokládající skutečný příběh Ježíše, je například zachycen v publikaci Bible pro děti:

Ukřižování

Ježíše předvedli znovu před Piláta. Římský místodržitel svolal nejvyšší kněží a vůdce Židů a řekl jim: „Nevidím důvodu, proč by měl být Ježíš odsouzen k smrti. Chcete-li, mohu ho dát zbičovat a potom ho propustím."

Ale dav lidí, který se shromáždil venku, zachvátila jakási horečka a lidé vykřikovali: „Pryč s Ježíšem! Propusť Barabáše!" Věděli, že Barabáš je zloděj a vrah, ale chtěli raději jeho než Ježíše. A tak Barabáše propustili. Dav však neustále žádal Ježíšovu smrt. „Na kříž s ním! Na kříž s ním!" hlučeli.

Piláta ten šílící zlolajný dav polekal a snažil se jej překřičet. Když si ho nevšímali, dal donést mísu s vodou a před zraky lidí si umyl ruce, aby viděli, když už nechtěli slyšet, co tím míní.

„Nechci s vámi všemi už mít nic společného, umývám si ruce a vy sami teď odpovídáte za to, co se stane s Ježíšem Nazaretským!"

Římští vojáci Ježíše odvedli a zbičovali ho. Když byl polomrtvý, navlékli mu purpurový plášť, upletli trnovou korunu a vtiskli mu ji na hlavu. Místo žezla mu do pravé ruky dali třtinu. „Pohleďte na krále Židů!" smáli se.

Pilát vyvedl Ježíše ven, aby ho všichni mohli vidět a zvolal latinsky: „Ecce Homo - ejhle člověk! Tu je váš král!"

Ježíše vyvedli za město. Donutili ho nést kříž, na němž měl být ukřižován. Kdosi na něj napsal řecky, latinsky a hebrejsky: „Ježíš Nazaretský, král židovský."

Ježíš byl už tak slabý, že s křížem několikrát upadl. Proto Římané přinutili jednoho z davu, Šimona z Kyrény, aby mu kříž nesl.

Lidé lemovali cestu, po níž průvod vystupoval na kamenitý vrch zvaný Golgota, což značí ‚Lebka', neboť to bylo místo, kde popravovali zločince. Tam přistoupila k Ježíši jakási žena a podala mu kalich vína s myrhou na zmírnění bolesti, ale on si ho nevzal.

Vojáci ho přibili na kříž hřeby skrze obě ruce a obě nohy. Když hřeby zatloukali, řekl Ježíš: „Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí.“

Potom kříž zvedli, takže Ježíšova váha spočívala na probodnutých nohou a rukou. Jeho šaty si rozdělili vojáci, losovali, komu připadnou.

Jeho učedník stál blízko u něho se dvěma ženami, které podpíraly Ježíšovu matku. Ježíš mu řekl: „Hle, tvá matka“ a Marii pravil „Hle, tvůj syn.“

Dva usvědčení lotři byli ukřižováni též, jeden po Ježíšově pravici, druhý po levici. Navzdory vlastnímu utrpení se mu jeden z nich vysmíval, ale druhý Ježíšovi řekl: „Pamatuj na mně, až přijdeš do svého království“. Ježíš mu odvětil: „Ještě dnes budeš se mnou v ráji.“

Někteří členové Sanhedrinu si šeptali: „Je-li to opravdu Mesiáš, zachrání se, pak uvěříme.“

V zápětí se na východě zvedl vítr a slunce se zatmělo. Lidé zděšeně prchali. Ježíš zvolal: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?“ Opakoval slova jedné z písní, kterou dávno předtím napsal král David, a která pokračují:

„Nechť ti, kdož hledají Pána, jej velebí a radují se navždy v srdcích svých. Já budu žít na věky a budu mu sloužit!“

Římští vojáci, kteří Ježíše a lotry ukřižovali, si s sebou přinesli víno, aby měli co pít po tu dlouhou noc, co budou čekat na jejich smrt. Bylo ostré a kyselé, ale zahánělo žízeň.

Ježíš zašeptal: „Žízním.“ Jeden z vojáků namočil ve víně houbu a nabodl ji na kopí, aby si Ježíš mohl svlažit vyprahlé rty. Ježíš vysál z houby trochu vína a padl zpět na kříž. „Je dokonáno,“ pravil.

Pak zvolal velikým hlasem: „Do tvých rukou, Pane, svěřuji svého ducha.“ A jeho tělo na kříži dokonalo.

Pohřeb

Ježíšovo tělo viselo mrtvé na kříži. Zanedlouho ho měli sejmout a hodit se zločinci do společného hrobu.

Chýlilo se k večeru před sobotou. Ulicemi Jeruzaléma spěchal k Pilátovu úřadu nějaký muž. Byl to Josef z Arimatie, bohatý a vlivný Žid, člen Sanhedrinu. Věřil v Ježíše a šel Piláta požádat o jeho tělo, aby ho mohli důstojně pochovat do samostatného hrobu.

„Cože, on už je mrtev?" podivil se Pilát. Ukřižování zpravidla znamenalo dlouhé bolestivé umírání, trvající často celé dny. Ukřižovaný obvykle zjistil, že s rozepjatýma rukama nemůže dýchat. Nadzvedl se proto na nohou přibitých ke kříži, takže mu na několik vteřin mohl do plic vniknout vzduch. Vzápětí však bolestí opět klesl. Nakonec mu vojáci, kteří měli dozor při ukřižování, obyčejně zlámali kosti, aby nohy nemohl napnout. Ukřižovaný se zanedlouho udusil.

„Je to pravda?" zeptal se Pilát vojáků.

„Ano, pane, je už mrtev hodnou chvíli. Jeden z našich mu probodl bok kopím, takže z něj vytekla krev a voda, ale to už byl mrtev," odpověděl voják.

„Tak si tělo sejmi," řekl Pilát Josefovi. „Moc, která v něm byla, je ve smrti opustila."

A tak Josef a Nikodém, další Ježíšův přítel a člen Sanhedrinu, vystoupili společně na Golgotu, kde kříže stály. Ježíšovo tělo sňali a zabalili do lněných pláten. Tři ženy, které viděly Ježíše umírat na kříži, přinesly džbány naplněné myrhou a olejem z aloe, aby jeho tělo těmito vonnými látkami natřely, jak v těch dobách bylo zvykem. Všichni spěchali, aby ho co nejdříve připravili k pohřbu, neboť se blížila sobota a v ten den nesměl žádný Žid pracovat.

Jeho tělo přenesli do nové hrobky, kterou si Josef koupil pro sebe. Byla vytesána do kamenitého svahu. Uložili do ní tělo zavinuté do lněné pokrývky, k otvoru přivalili veliký kámen a odešli. *

Tento příběh může být ilustrován výjevy z křížových cest, kterým jsou věnovány následující stránky.

POZNÁMKY:

* Hadaway, B.: *Ukřižování. Bible pro děti.* Mladé letá. Bratislava, 1991. str. 275.

III. ČESTICE

Tomuto kouzelnému místu schovanému uprostřed lesa patří mé vzpomínky na dětství, především na moji babičku. Primární vztah k němu se od té doby nezměnil, pouze mé vnímání nabylo nových, širších rozměrů. Pro svoji stálou, nepopsatelnou krásu, měnící se v průběhu ročních období, se na něj pravidelně vracím. Každý rok, o Velké pouti, se v poustevně podepisuji do památné knihy ležící na poustevníkově stole.

Obec Čestice leží v Pošumaví, vzdálená 15 kilometrů od Strakonic. Žije zde trvale přibližně tisíc obyvatel, kteří jsou na svoji vesničku pyšní. Mají zde základní i mateřskou školu, vlastní zdravotní středisko, obchody, restaurace, poštu, najdeme zde řemeslníky nejrůznějších profesí. Funguje zde Český svaz včelařů, pět sborů dobrovolných hasičů, fotbalový oddíl, Český svaz žen, zahrádkářů a chovatelů, hudební škola a dvě myslivecká sdružení.

Stručná historie obce

První zmínka o Česticích pochází z r. 1243, kdy se jméno vesnice objevilo v nějaké písemné listině spolu se jménem Johan de Secsz – prvním známým pánem na Česticích. Z jeho potomků jsou dále doloženi: r. 1251 Vitmar, r. 1274 Štěpán de Sesiz. Štěpán měl tři syny: Hrdoně, Hypolita a Bohuslava. Jana, Vitmara a Štěpána lze považovat za nejstarší členy rodu Přechů.

Přechové spolu s rodem Hodějovským z Hodějova pocházeli z jedněch rodičů. (V r. 1159 vyniká Soběslav na Hodějově, který měl dva syny Bernarda a Přecha). Přechové se tedy koncem 13. století rozvětvili do několika linií, které jsou známé i pod jinými jmény: Želibořičtí, Kosové (na Nihošovicích) a Přechové, nebo podle tvrzí: z Předslavic, Malenic, Radkovic.

Z let 1352 a potom z 5. srpna 1361 jsou první zprávy o existenci fary v Česticích.

Přechové se znovu objevují na několika listinách až v r. 1366. Je to pět bratrů: Rynart (Linhart), Štěpán, Přech III., Jan a Vicemil. Zdá se, že na Česticích hospodařil Rynart.

Kolem r. 1400 došlo k rozdělení rodu na dvě větve: čestickou, založenou Rynártem, jeho potomci trvale seděli na Česticích a na větev Lčovickou, jejímž zakladatelem byl Přech III. Lčovice později přešly do majetku Přechů. Po smrti Rynárta, jeho synové nebyli ještě dospělí, statek čestický spravoval Přech III., lčovický.

Synové Rynárta – Štěpán, Vilém a Mikuláš. Asi do r. 1454 hospodařil na Česticích Štěpán. Potom je zde jmenován jeho syn Přech VI. a Jindřich, který je připomínán v r. 1463. Syn Přecha V., Štěpán, se uvádí jako nejstarší z rodu Přechů a zemřel v r. 1498.

Synové Přecha Čestického, jménem známe jen Viléma, si rozdělili statek až v r. 1513. Vilém získal tvrz a ves Čestice, Vacovice, Radešov, Dřešín hořejší, Hoštice, Skařeze a Včelnou . Byl přísedícím královského soudu a zemřel v r. 1556 jako královský prokurátor, bez potomků. Jeho státní funkce ho asi tak zaměstnávaly, že přenechal správu statku r. 1542 lčovickému příbuznému Přechovi VIII., který vládl na Česticích v letech 1542 – 1544.

Vilémem z Čestic vymřela čestická větev Přechů v r. 1566 a o 18 let později Přechem VIII. i větev lčovická, ale tato jen po meči, zůstala dcera Johanka.

Neví se moc z toho, jak se žilo prostému lidu, jak vypadala obec, stará tvrz, jaké důležité události se zde odehrávaly a ovlivňovaly denní starosti a radosti.

Sídlem Přechů byla tzv. tvrz. Stála jihovýchodně od dnešního zámku. Dodnes zde zůstaly zbytky sklepů a kamenného zdiva.

Nejcennější stavební památkou obce je kostel Stětí sv. Jana Křtitele. Byl postaven v letech 1220 – 1240 v románském slohu. (To dokazuje, že zde byla osada dříve, než je rok písemné památky).

Johanka, dcera Přecha VIII., se provdala za Bernarda Hodějovského. Hodějovičtí seděli potom na Česticích 48 let. Bernard získal všechno jmění čestické i lčovické, zdědil Tloskov. Byl dobrým hospodářem, o panství se staral a bohatl. Zemřel 6. května 1595.

Majetku čestického a lčovického se ujal syn Přech. Také on s manželkou Dorotou Hrzánkou z Harasova výborně hospodařili. Když Přech 4. dubna 1610 zemřel a zanechal pět synů a dvě dcery, nicméně jeho jmění bylo tak velké, že všichni dostali slušný podíl.

Doba účtování – stavovské povstání i bitva na Bílé hoře se svými následky. Všichni bratři Hodějovští byli za podporu povstání odsouzeni ke ztrátě všeho jmění. Náš Jan Jiří na Česticích a Přech na Konopišti se toho už nedožili, ostatní se vystěhovali do ciziny.

6. prosince 1622 koupil panství Čestice jako konfiskát za 21 000 kop míšenských věrný císařský sluha rytíř Jindřich Michael Hyzrle z Chodů. Rod Hyzrlů pocházel z Loketska, byla to původně asi nižší šlechta českého původu. Hyzrle nechal vystavět dvě dřevěné kaple na Kalvárii.

Své statky předal synům již dlouho před svou smrtí, protože o synu Karlovi, který převzal Čestice a Lčovice, víme, že zemřel v r. 1652, tedy o třináct let dříve než jeho otec. Za ženu měl Elišku Volfoménu Žďárskou. Měli spolu dceru Františku Eusebi, která se provdla za hraběte Karla Leopolda Millesima, který se tak asi kolem r. 1655 stal pánem na Česticích. Po

smrti Karla a před sňatkem Františky Eusebie nějaký čas spravoval statek čestický Ferdinand Arnošt Hyzrle z Chodů, syn Jindřichova bratra Bernarda Hyzrleho na Želibořicích a Zálezlicích, tedy Jindřichův synovec. Z toho plyne, že přesto, že Jindřich Michal byl v této době ještě naživu, zřejmě zde v kraji už nežil a o statky se nestaral.

Po smrti Františky Eusebie v r. 1669 byl majitelem statku její manžel Karel Leopold hrabě z Millesima, vládl na Česticích asi do r. 1679.

Dne 18. března 1679 byl statek Čestický prodán ve veřejné dražbě a koupila jej paní Benigna Kateřina Hochhauserová, *rozená Klugová z Enzu, za 30 000 zlatých rýnských.* Hospodařila velmi špatně, zadlužila se a tak v r. 1690 musela panství prodat.

Statek Čestický byl soudně prodán 29. dubna 1690 za 31 000 rýnských panu Petrovi Hynkovi z Říčan. (Podle kupní smlouvy panství náleželo: vyhořelý zámek, pivovar, dvory čestický, doubravický, vacovický, kamenný a vápenný lom, kostel Stětí sv. Jana Křtitele, kaple na Kalvárii a vsi: Čestice, Radešov, Vacovice, Hořejšice, Dřešínek, Jetišov, Střídka a Doubravice.)

Žádné kroniky ani jiné prameny nepodávají zprávy o tom, jak žil prostý robotný lid, co se měnilo v obci, jakým nářadím se pracovalo.

Říčané z Říčan vládli na Česticích 45 let a hospodářství za nich zřejmě vzkvétalo. V r. 1702 došlo k novému prodeji. Vdova po Petrovi Hynkovi, který zemřel r. 1696, prodává starý i nový zámek, pivovar, čtyři dvory, vápenný lom a další příslušenství už za 50 000 zlatých rýnských panu Karlu Šebastianovi z Říčan a konečně 20. června 1735 prodává Marie Anna (dcera Karla Šebastiana, který zemřel před r. 1732) statek panu Václavu Arnoštovi Malovci z Chýnova a na Vimperce už za 65 000 zlatých rýnských.

Největší a neuvěřitelná záhada z minulosti obce se týká historie zámku. Lze ji shrnout takto: *Poslední Přechové nebo Hodějovští přestavěli tvrz do podoby zámku.* Tento „starý" zámek byl později ještě upraven a vylepšen, ale až do paní Hochhauserové tu vrchnosti nebydlely. Ta začala stavět nový zámek, ale ten jí vyhořel. Stavbu dokončili Říčanští v r. 1702. Dobu stavby můžeme zasadit do let 1680 – 1702.

Malovci byli majiteli Čestického panství 65 let, vystřídali se zde: Václav Arnošt (1735 – 1745), po něm vdova Marie Viktorie, rozená z Frankenfeldu, zemřela 1754; syn Mikuláš Antonín Malovic, po něm manželka Antonie, rozená svobodná paní z Audrických, syn

Jan Arnošt Malovec, převzal Čestice 7. května 1781, oženil se s Emmou, rozenou hraběnkou Clary a prodal Čestice dne 19. srpna 1800 Františku ze Sikingenů.

František hrabě ze Sikingenů prodal Čestice už 12. srpna 1801 spolku tří mužů: Josef Bambas - lesní rada; Milický - správce čestického panství; Žid Kólman. Nastala doba hospodářského úpadku a statek je znovu prodáván: 29. července 1802 Prokopu Particiovi Hütlovi za 125 000 zlatých, v roce 1804 v soudní dražbě Vincenci Romovi a ten za 9 let v r. 1811 za 180 000 zlatých advokátu Ebertovi. V r. 1814 je znám další majitel Dr. Kleiger.

Časté střídání majitelů panství neprospělo a tak r. 1815 jej shledáváme ve velice zuboženém stavu. Polní i lesní hospodářství nadmíru zanedbáno, zpustly hospodářské budovy na jednotlivých dvorech. Za těchto poměrů koupil statek v r. 1815 hrabě Karel Rey.

Hrabě Karel Rey se narodil 24. 10. 1775. Pocházel z francouzské Riviery z Monaka a v r. 1815 byl c. k. komořím a majorem císařského vojska, ovšem již mimo službu. V r. 1807 koupil Lčovice a tam také sídlil s manželkou Dorotou. Nejen Čestické panství, ale i celá Evropa se tenkrát nacházela ve zbědovaných poměrech (po napoleonských válkách). Majitel musel být tehdy dobře situován. Hned po koupi nákladem 100 000 zlatých opravil zámek, takže v r. 1817 se sem přestěhoval i s rodinou a trvale pak zde bydlel. Zrenovoval hospodářské budovy, pořídil nové zemědělské stroje, investoval do zvelebení půdy, zavedení ušlechtilého chovu dobytka.

Hned po jeho příchodu byla nově pokryta střecha kostela, opravena školní budova a postavena nová, zděná fara (erb hraběte Reye lze dodnes vidět nejen zde, nad vchodem do fary, ale také na věži zámku a na železném kříži u vchodu do kostela. Tento kříž byl odlit v Reyových železárnách u Kamenice nad Lipou a dovezen r. 1826).

V r. 1784 vypukl na faře požár. Tehdejší farář Vojtěch Scholler nechal postavit novou budovu – dřevěnou a malou. Rey nechal tuto budovu zbořit a postavit novou – dnešní budovu. Dokončena byla v r. 1818 a stála 16 000 zlatých. Rey byl milovníkem stromů, sám zakládal nové sady a aleje, kolem zámku dal postavit renesanční kašnu z kamenných kvádrů a okolí vysázel lipami.

V letech 1817–1818 byla v Čechách velká drahota a v roce 1822 velmi krutá zima (kronika píše: „v zimních měsících bylo denně na zámku živeno třicet chudých chlebem a sytou polévkou“).

Všechny stavby a opravy poskytovaly zdejšímu lidu vítané výdělky. Manželka Reyova, Dorota, vydržovala svým nákladem při škole jakýsi kroužek, kde byly dívky vyučovány ručním pracím. Dorota má také zásluhy na zbudování kaplí na Kalvárii.

Rodina Reye, dobrosrdečná a šlechetná rodina, následkem častých a nákladných vydání se zadlužila a upadla do rukou nesvědomitých lichvářů, musela Čestické i ostatní statky prodat a opustit je. Vyskytly se časem i smyšlené zprávy a pověsti o Reyovi, že musel opustit Rakousko, protože se dal svést k padělání peněz. Pověsti byly nejspíš nepravdivé. Odešel z Čestic do rodiště svého Monaka dne 15. září 1827. Všechny okolnosti nasvědčují, že odchod Reyův z Čech nebyl dobrovolný.

Období velkoobchodníka Geymüllera bylo pro Čestice jen krátkou epizodou, trvalo pět let a skončilo 28. června 1831, prodejem Františku hraběti Taaffeovi.

Čestické panství bylo r. 1832 prodáno hraběti Ludvíkovi Canal de Malabaila. Zdá se, že to byl poslední dobrý hospodář. Postavil nový pivovar a ve stejném r. 1835 dal zcela odstranit starý zámek. Hrabě Ludvík bydlel v Česticích každoročně přes celé léto a na zimu odjížděl do Vídně. Tam zemřel r. 1875, ale podle poslední vůle byl převezen a pochován v hrobce na zdejším hřbitově. Ludvík odkázal Čestický statek svému synovcovi Alfrédovi. Ten jej vlastnil čtyři roky. Protože trvale bydlel v Itálii, podařilo se statek během této doby řádně zpustošit. Přesto jej prodal v říjnu r. 1861 panu Františku hraběti z Khevenhülleru-Metschů, po jeho smrti r. 1867 se majitelem Čestic stává člen velmi významného a rozvětveného rodu Valdštějnů - Emanuel Karel z Valdštejna-Wartenberka (nar. 1840).

Zrušení poddanství v r. 1848 přineslo zásadní změny v poměru vrchnosti k obci. Obecní správa v čele s rychtářem – později starostou se stala nezávislou na majitelích panství. Skončil vliv panství na dění v obci i patronát nad školou a řízení obecních záležitostí.

Hrabě Valdštejn zemřel 13. listopadu 1894 bez potomků a jeho dědicové prodali statek 1. října 1897 konventu řádu Dominikánů se sídlem ve Vídni za 180 000 rýnské měny. Tito mniši jej drželi až do 1. června 1936.

Obě světové války zanechaly v obci své stopy.

Kalvárie

Za farním čestickým kostelem Stětí sv. Jana Křtitele se směrem na západ vypíná mírné, borovicemi, modříny a břízami porostlé návrší, na jehož skalnatém temeni stojí kaple Povýšení sv. Kříže, a pod ní, hned u vchodu do lesa, kaple Matky Boží Bolestné.

Původně, podobně jako na podobných posvátných místech, stávaly zde na tomto návrší tři vysoké dřevěné kříže.

Jindřich Michael Hyzrle z Chodů, jenž byl od roku 1622 pánem na Česticích, si umínil, že na tomto návrší, sloužící lidem k úctě pro sv. kříže, které zde stály, nechá vystavět dvě kaple na památku bolestného umučení Páně. Obrátil se tedy s žádostí o dovolení a církevní schválení na pražského kardinála arcibiskupa Arnošta hraběte Haracha a zároveň se dal do stavby dvou dřevěných kaplí. Jedna měla být zasvěcena ke cti a na památku Povýšení sv. Kříže, nahoře na kopci, a druhá, na kraji lesa, stojící níž, Bolestné Matce Boží.

Tehdy obdržela tato hora jméno „Kalvárie".

Díky žádanému církevnímu povolení, které došlo dne 16. srpna 1626, si mohl zbožný lid na tomto místě vděčně vzpomenout nejen umučení Páně, ale i pět radostí a pět žalostí Rodičky Boží.

K tomuto posvátnému místu putovali horliví katolíci nejen v době postní, ale i na neděli po Nejsvětější Trojici, „aby od jedovatého nakažení (moru), od náhlé a nenadálé smrti, od války, boje a hladu, od všelikých nešťastných příhod Bůh sám ráčil je zachovati a jim ochráncem býti."

Protože dřevěné kaple během sto let zchátraly, postavil r. 1728 Karel Šebestián svobodný pán z Říčan, pán na Česticích, na vrchu Kalvárii pět kaplí z kamene, které r. 1755 Mikuláš rytíř Malovec z Chynova opravil a rozšířil. Založil nadaci pro místního sídelního kaplana zřizovací listinu ze dne 1. března 1755 při Jerusalemské křížové kapli „Povýšení sv. Kříže" na hoře Kalvárii blíže Čestic, „aby se šířilo uctění památky utrpení a smrti Ježíše Krista, pak ku zvláštní duchovní potěše jeho, čestických i okolních osadníků."

Presentační právo k tomuto kaplanskému místu vyhradil zakladatel výslovně sobě, svým dědicům a nástupcům v držení statku čestického a residenční kaplan byl povinen konat obvyklé pobožnosti křížové cesty, za rodinu Malovců z Chýnova a Vimperka týdně tři mše

Tyto jmenované kaplany zámecké vydržoval Karel Šebestian Říčan, který byl majitelem zdejšího statku v letech 1702 – 1728 a který zámeckou kapli zřídil.

Toto odvolání, které pisatel r. 1907 k ministerstvu kultu a vyučování do Vídně podal, bylo konečně po dvanácti letech vyřízeno a místo kaplana kalvárského státně uznáno a systemizováno r. 1919. K systemizaci by tu snad vůbec nedošlo, kdyby nebyl tehdejší dvorní kaplan ve Vídni, již zvěčnělý inful. prelát krumlovský Msgre Lad. Dvořák, svou vlivnou intervencí na poslední chvíli přispěl na kompetentním místě.

Podle seznamu, sestaveného z farních matrik, byl prvním kaplanem kalvárským Fabián Maršál od roku 1755 do roku 1772.

Prohlížíme-li pořadí kaplanů kalvárských, zjišťujeme, že bylo velice dbáno, aby podle přání zakladatele bylo volné místo fundačního kaplana na Kalvárii vždy nejdéle do jednoho roku obsazeno, aby se mohly svědomitě plnit nadační povinnosti na posvátné Hoře Kalvárské.

Od založení fundace se v Česticích vystřídalo od r. 1755 do 31. ledna 1929, tedy za dobu 174 roků 36 kalvárských kaplanů.

Sv. Otec Benedikt obdařil posvátné místo Horu Kalvárii břemenem ze dne 18. září 1746 plnomocnými odpustky, kterých mohli dosáhnout věřící křesťané, kteří svaté svátosti přijali a na neděli po svátku Povýšení sv. Kříže tuto svatyni navštívili.

Od té doby se stala čestická Kalvárie po širokém okolí známým poutním místem a přicházela sem o slavnosti Povýšení sv. Kříže četná procesí zbožných poutníků uctít památku utrpení Páně a pozdravit blahoslavenou Matku Boží Bolestnou.

Na posvátném místě zpovídalo kalvárské poutníky obyčejně šest až osm kněží, pozvaných na výpomoc jednak z volyňského, ale i z jiných vikariátů a bývalo 800 až 1.200 komunikantů.

Teprve novější doba oslabila tyto poutě plné nadšení a náboženského přesvědčení.
Hlavní svatyni dala postavit r. 1820 z vděčnosti k Bohu za své uzdravení z těžké choroby paní hraběnka Dorota z Rey (rozená svobodná paní de Bertuiel), choť Karla hraběte z Rey, pána na Česticích (1817 – 1827).

Základní kámen byl položen za velké slávy 1. května 1820. Ještě tento rok byla stavba dokončena. Stavbu provedl polír Leopold Svoboda z Volyně. Celý areál Hory Kalvárie dostal v té době dnešní podobu. Malířskou výzdobu provedl akademický malíř Antonín Zellerin ze Strakonic.

Střed celé dispozice tvoří klasicistní kaple Povýšení sv. Kříže. Je to čtvercová stavba s představenou sloupovou předsíní, portikem, o čtyřech čelných a pěti bočných dórských sloupech, které nesou kládí s vlysem reliéfně zdobeným. Na průčelí je trojboký štít s tympanonem vyplněným reliéfním znakem zakladatelky. Kaple je kryta nízkou bání. Po jejích stranách jsou dva kruhové přístavky skrývající sakristii a točité schodiště na kruchtu. V kapli jsou umístěny varhany (jejichž pořizovací cena tehdy byla 100 zlatých), které byly v roce 2002 opraveny firmou CHORUS Vimperk, nákladem 300.000,- Kč (+22% DPH). Nad vchodem do vlastní kaple jsou umístěny znaky tří dobrodinců toho místa, Hyzrlů, Malovců a Reyů. Na čelní zdi uvnitř kaple je freska Ukřižování, představující tři kříže na návrší, v pozadí s městem Jerusalemem. Před ní stojí oltář z velké části ji zastiňující. Vnější východní stěnu hlavní kaple zaplňuje freska s dvěma kříži a Božím okem, kterou opticky dotváří před malbou umístěný dominantní kamenný kříž.

Umělecky zajímavější je zařízení kaple Bolestné Matky Boží, ke které vede cesta od průčelí Křížové kaple po svahu hory. Uvnitř osmiboké stavby, kryté kopulí a zakončené lucernovitou věžičkou, se vyskytuje oltář s pozlacenou sochou Bolestné Matky Boží, pocházející z r. 1856.

V této kapli se sloužila mše svatá v době letní každou sobotu, v kapli Povýšení sv. Kříže se sloužila v ostatní všední dny.

Kalvárii náleží čtyři obdélníkové výklenkové kapličky, završené nízkými trojbokými štíty, valeně zaklenuté, rozestavěné symetricky kolem centrální kaple. V každé z nich jsou vždy dva na vápně několikrát přemalované freskové obrazy s výjevy umučení Páně. Je pravděpodobné, že zdivo těchto kaplí přetrvalo požár v r. 1790, jak tomu alespoň jejich forma nasvědčuje.

Křížovou cestu tvoří spolu s kaplemi na Kalvárii farní kostel Stětí sv. Jana Křtitele, kde je první a poslední zastavení. V kostele je první a poslední zastavení, na Kalvárii ve čtyřech pobočních kaplích druhé až deváté zastavení, v hlavní kapli Sv. Kříže je desáté až dvanácté zastavení, v kapli pod Kalvárií Bolestné Matky Boží třinácté zastavení.

Roku 1856 byla položena nová dlažba z kamenných kvádrů v obou větších kaplích a znovu v r. 1939 za 6.000,- Kčs, protože v tomto roce byla připravována zvlášť důstojná tradiční pouť – ale byla úředně zakázaná.

V hlavní kapli byl r. 1856 postaven nový oltář a Tělo Kristovo nad oltářem na kříži bylo pozlaceno pražskou firmou J. Beera. Oprava byla provedena nákladem osadníků v obnosu 300 zl. C. m.

Roku 1865 byl zřízen nový oltář v kapli Bolestné Matky Boží a provedena malba ve všech kaplích.

Z předsíně hlavní kaple západním směrem je vidět za nahromaděnými žulovými balvany, navezenými, na svahu hory dřevěnou, šindelem pokrytou, chaloupku na kamenné podezdívce, s malou věžičkou na střeše. Jedná se o poustevnu, uvnitř na omítce je velice živě a dobře namalován starý poustevník, modlící se z knihy ležící na stole, v chudém příbytku.

O poustevníkovi v Česticích není nikde zmínka. Poustevna tu byla postavena zároveň se stavbou Křížové kaple za hraběte Reye v r. 1821, pravděpodobně jako atrakce ke zvýšení zájmu o slavné čestické poutě.

Dnešní renovovaná chaloupka pochází ze 70. let 20. století.

Několik desítek metrů od poustevny na okraji lesa stojí u cesty malá kaplička – Boží muka.

Zvláště milou vzpomínku na Kalvárii vyvolával v paměti zdejších osadníků rok 1855, kdy se zde konala stoletá památka obnovení kalvárské kaple; neboť v tomto roce navštívil o pouti Povýšení sv. Kříže horu Kalvárii nezapomenutelný vlastenecký biskup budějovický Jan Valerian Jirsík, který se nebránil pozvání od tehdejšího duchovního čestického správce M. Kubíčka. Biskup právě dokončil svou visitační cestu v Písku a do Čestic zavítal. Přítomnost biskupa Jirsíka v Česticích – jak pamětní farní kniha poznamenává – bylo velkou událostí.

Dne 13. září udílel zde pan biskup svaté biřmování a vykonal generální visitaci. Dne 14. září, na slavnost Povýšení sv. Kříže, měl na hoře Kalvárii poutní kázání, sloužil potom venku před průčelím kaple sv. Kříže pontifikální mši svatou a vykonal odpolední pobožnost se svatým požehnáním.

Potěšen byl opravdovou radostí apoštolskou nad četnými zástupy lidí, kteří v těchto dnech přistupovali ke stolu Páně a z nichž mnozí při jeho poutním kázání, aby dobře rozuměli slovu Božímu, i na stromy vylezli. Dne 15. září se vracel do Budějovic.

Vrch Kalvárie byl svého času parkově upraven s udržovanými cestičkami. Bohužel přišla i období úpadku. Například v r. 1931 se začalo v oddílu farského a panského lesa s rubáním dříví. Stalo se tak na základě hospodářského lesního plánu, ale dle všeobecného

mínění odborníků byly tak střechy a stavba kalvárských kaplí vystaveny severozápadním větrům a tím poškozovány.

Na přelomu let 2002 a 2003 bylo ze západního průčelí hlavní svatyně přistaveno stavební lešení. Z nedostatku finančních prostředků však došlo pouze k minimální rekonstrukci objektu a lešení bylo odstraněno.

Obec má o opravu Kalvárie velký zájem, ale vlastní pouze pozemek, kde stavby stojí. Soubor šesti kaplí spravuje církev.

V současné době se Kalvárie využívá pouze jedenkrát za rok a to o Velké čestické pouti, konající se druhou nebo třetí zářijovou neděli po svátku Povýšení sv. Kříže, probíhá zde vždy mše svatá. Pouze v této době je možno nahlédnout do vnitřku obou kaplí a poustevny.

Křížová cesta

Křížovou cestu tvoří čtrnáct zastavení. Cesta začíná a končí ve farním kostele Stětí sv. Jana Křtitele - první a poslední zastavení malované olejem visí proti sobě na stěnách v přední části chrámové lodi, za vítězným obloukem, I. zastavení (Ježíš odsouzen Pilátem) je umístěno na epištolní straně a XIV. zastavení (Ježíš položen do hrobu) na straně evangelní.

Z kostela vždy poutníci pokračovali vpravo do mírného kopce, kde se asi po tři sta metrech napojuje zprava již strmá lesní cesta, která vede na samotnou horu Kalvárii. Zhruba v polovině míjíme kapli Bolestné Matky Boží, ve které se nachází XIII. zastavení (Ježíš položen do klína matce), znázorněno pozlacenou plastikou Piety.

Na návrší ve čtyřech menších kaplích jsou ve výklencích vždy po dvou zastaveních. V přední levé kapli je malována freska II. a III. zastavení (Ježíš přijímá kříž; Ježíš padá pod křížem poprvé). IV. a V. zastavení (Ježíš potkává svou matku; Šimon z Cyreny pomáhá Ježíšovi nést kříž) můžeme vidět v levé kapličce vzadu. V kaplích po pravé straně od hlavní svatyně nalezneme zastavení VI., VII. (Veronika podává Ježíšovi roušku; Ježíš padá pod křížem podruhé) vzadu a VIII. a IX. zastavení (Jeruzalémské ženy pláčou nad Ježíšem; Ježíš padá pod křížem potřetí) vpředu.

V kapli Sv. Kříže je zobrazen Ježíš hned třikrát - X. a XI. zastavení (Ježíš svlečen ze šatů; Ježíš přibíjen na kříž) jsou podobně jako v kostele umístěna na protilehlých stěnách, tentokrát jako nástěnné malby. Mezi nimi stojí oltář s ukřižovaným Ježíšem Kristem, který představuje XII. zastavení (Ježíš přibíjen na kříž).

Z vrchu Kalvárie se vracíme dolů. Teprve nyní nahlédneme do, již zmíněné, kaple Bolestné Matky Boží a pomodlíme se u XIII. zastavení.

Pár slov k dalším památkám obce

Již zmíněný *kostel Stětí sv. Jana Křtitele*, ke kterému vede kamenné schodiště, obklopují vzrostlé lípy a kaštany, sousedí ze severní strany se hřbitovem. Na první pohled nenápadný chrám je složen z několika různorodých částí. Do dnešní doby se zachovala původně románská (asi z druhé poloviny 13. století) západní část lodi s tribunou a koutovou věží nad ní se sdruženými okénky a pozdější portál v předsíni na jižní straně.

Kněžiště je raně gotické z přelomu 13. a 14. století s křížovou žebrovou klenbou, zdobenou malovanými hvězdami, která z části zasahuje do chrámové lodě až k hrotitému vítěznému oblouku, a s nástěnnými gotickými malbami, upravovanými v 19. století. Výrazné jsou barevné vitraile. Roku 1844 byla provedena pseudogotická klenba od vítězného oblouku nad celou chrámovou lodí. V r. 2001 se opravovala věž kostela a v r. 2004 jeho střecha.

Na hlavním dřevěném barokním oltáři je malba s výjevem sv. Jana Křtitele z r. 1772. Po stranách ho zdobí šest dřevěných barokních soch světců. Kamenná gotická křtitelnice s cínovým kotlíkem pochází z r. 1580. Do r. 1916 měl kostel pět zvonů.

Kaple sv. Josefa z poloviny 19. století stojí při cestě severně od hřbitova.

V budově *fary*, pod kostelem, která pochází z r. 1817, jsou k vidění čtyři obrazy jejích zakladatelů - rodiny Reyových. Nad vchodem fary, ve dvoře, je umístěn jejich erb.

Raně barokní *zámek* z 3. čtvrtiny 17. století byl postaven rodem Hyzrlů z Chodů na místě starší tvrze. Zámek je jednopatrový, půdorys dvou křídel svírá pravý úhel. Hlavní průčelí je vertikálně členěno pilastry, v nichž jsou umístěna okna, v druhém poli od jihu je valeně

zaklenutý průjezd na nádvoří. Horizontální členění tvoří terakotové pásy s arabeskami a zrcadly. V nároží hlavního průčelí je šestiboká věž.

V zámku sídlí obecní úřad a knihovna. Některé místnosti jsou štukově zdobené, jsou zde k vidění i empírová kamna. V severním křídle se nalézá malé muzeum, týkající se hospodářství, myslivosti a historie obce. V současné době dochází k přeměně zámeckého nádvoří na přírodní letní scénu pro konání nejrůznější kulturních akcí. Obnovena bude i zeleň zámeckého parku. Před zámkem dodnes chrlí v letních měsících vodu pozdně renesanční kamenná *kašna.*

Socha sv. Jana Nepomuckého, v jeho životní velikosti na kamenném sloupu, vévodící uprostřed návsi, ve stínu čtyř lip, pochází údajně z počátku druhé poloviny 18. století.

Zřizovací listina Hory Kalvárie

Odpověď pražského kardinála arcibiskupa Arnošta hraběte Haracha na žádost Jindřicha Michaela Hyzrleho z Chodů

Arnošt z Boží milosti, svaté římské církve kardinál z Harachů, biskup pražský, kníže rozený, Legát Jeho c. k. rada a nejvyšší mistr křižovníků s červenou hvězdou v zemi České, Moravské, Slezské a Polské.

Jak u veliké vážnosti a počestnosti památka kříže svatého Pána Ježíše Krista, Vykupitele našeho, původem onoho pobožného císaře Konstantina, též jakými řády chvalitebnými všem lidem přes svět pracujícím, byla omezena a v dobré známosti povědomě zůstává. – I nyní, kteří Pánu Bohu svému jsou věrni, pobožného skutku vždycky vyhledávají: chvály hodni a ve větší počestnosti býti mají, že takové slavné památky Kříže Svatého v jistých a příležitých místech vyzdvihují a vystavují.

Poněvadž tehdy urozený pán Nám v Kristu Pánu milý Pan Jindřich Michal Hyszrle, svobodný pán z Chodů, z jistého vnuknutí a vůle Pána Boha všemohoucího na vrchu blíže Čestic vlastně jemu příslušejícím Kříž nevinného Umučení Syna Božího se všemi Instrumenty vyzdvihnouti jest dal, též ku poctivosti pěti radostí, pěti žalostí, pěti slavností památku blahosl.

Panny Marie, Rodičky Boží, založil a aby nad nadepsanou Horou Calvarií od toho času až na věčné věčnosti ruka ochranná držena byla, to míti chce.

Načež nade všecko jistého povolení od Nás jest šetrně a uctivě žádal.

My pak vedle moci arcibiskupství pražského a z jistého rozvážení našeho nadepsaného pana a Pána, vidouce žádost slušnou a spravedlivou býti, takový dobrý skutek schvalujeme, oblibujeme a potvrzujeme, jak všem společně, tak i obzvláštně obojího pohlaví (však Pánu Bohu věrným) lidem jakékoli povinnosti řádu a stavu by byli, toho tímto listem potvrzujeme a své dovolení dáváme, aby každoročně od svaté a blahoslavené Trojice na Horu, často jmenovanou Calvarii, k správě arcibiskupství pražského přináležející (beze vší překážky jednoho každého) s nábožnou myslí mohli se ucházeti, putovati a modlitby své Pánu Bohu všemohoucímu obětovati, tak, aby Bůh věčný a všemohoucí pro Syna svého nejmilejšího a jednorozeného, bolestné utrpení a hořkou smrt, pět ran jeho svatých, též pro blahoslavené vždycky Panny Marie radosti, žalosti a slavnosti orodování všem společně i obzvláštně na touž Horu opravdově putujícím lidem (kteří jsou věrni a poslušni křesťané církve svaté katolické římské) *od jedovatého nakažení, od náhlé a nenadálé smrti, od války, boje a hladu, summou od všech jakých nešťastných příhod, ráčil jich zachovati a ochráncem býti.*

Kteréhožto dobrého i My na nynější i budoucí věčné časy veřejně obecnými a obzvláštními modlitbami pobožnými a svatými Vám vinšovati a žádati nepřestáváme.

Datum na arcibiskupské naší rezidenci, na hradě Pražském, den svatého Hyacinta, léta od narození syna Božího 1626 a nejsvětějšího pána našeho Otce Urbana toho jména osmého, léta čtvrtého. – *Podpis.***

Doložení kaplani na Kalvárii

1755 – 1772	Fabian Marschal
1772 – 1773	Leopold Jedlička
1773 – 1787	Jan Staněk
1787 – 1788	Karel Grüner

1789 – 1791	Anjel
1791 – 1792	Jakub Hrubeš
1792 – 1807	Jan Landauer
1808 – 1809	František de Paula Rathauský
1809 – 1817	Jan Smrčka
1818 – 1821	Ignác Náhlík
1821 – 1823	Ignác Nauš
1823 – 1825	Jan Rathauský
1826 – 1833	František Lauša
1833 – 1841	Tomáš Rosswald
1841 – 1843	Martin Klouček
1843 – 1846	Ferdinand Kobliska
1846 – 1849	František Engl
1849 – 1849	Antonín Veselský
1850 – 1851	Matěj Lubíček
1851 – 1855	František Stůna
1855 – 1863	Jan Chochole
1863 – 1866	Josef Velán
1866 – 1871	Jan Kubíček
1872 – 1873	Josef Přibil
1873 – 1882	František Pfeiffer
1882 – 1884	Jakub Sládek
1884 – 1885	Jan Královec
1885 – 1892	Josef Kohput
1892 – 1893	Karel Fojtl
1893 – 1895	Jindřich Lom
1895 – 1897	Josef Novotný
1897 – 1906	Antonín Konvička
1906 – 1915	Jan Florian
1916 – 1918	Jan Mikeš
1918 /X.-XI./	František Zika

1918 – 1921	Jan Florian
1921 – 1922	Josef Rezek
1922 – 1929	Václav Brůžek ***

Opis zadních stran obrazů rodiny Reyů

Graf Karl von Rey
Majeft: wirklichen Kamerer Major
nider Arnaie ctz get: im J: 1775
Den 24 October. gemahlt im J: 1826

Dorothea
Gräfin v: Rey
gebohne Freyn v. Bertuiel
geb.: 1784. Den 13 März. gemahlt
im J: 1827

Joseph Graf v: Rey
gebohren Den 20ten Jän
ner 1816: gemahlt in J:
1827

Dorothea Contesfe
von Rey. gebohren
Den 12tine März 1821
gemahlt 1827

P. Matyáš Kubíček

farář Čestický

Narozen 14. ledna 1826, -

kněz církevní dne 5. srpna 1849 – fund. kaplan Kalvárský v Česticích

dne 4. ledna 1850, -

farář Čestický dne 23. září 1851.

konsistoviatní rada, biskup okresní

vikář a školdozorce dne 7. června 1865.

poslanec do sněmu Království Českého 1876

tet. děkan 4. června 1884

1860

Fr. Mikule

z Jinína pin :

POZNÁMKY:

Foto: Vnitřní výmalba poustevny.

* Kohout, J.: *Farní kostel Stětí sv. Jana Křtitele a hora Kalvárie v Česticích II. Strakonicko: vlastivědný a národopisný sborník šumavského podhůří.* Číslo 4., prosinec 1937. Muzejní spolek Městského Dykova musea v Strakonicích, 1937. str. 99.

** Kohout, J.: *Farní kostel Stětí sv. Jana Křtitele a hora Kalvárie v Česticích II. Strakonicko: vlastivědný a národopisný sborník šumavského podhůří.* Číslo 4., prosinec 1937. Muzejní spolek Městského Dykova musea v Strakonicích, 1937. str. 97.

*** Státní okresní archív Strakonice: *Farní úřad Čestice 1702-1955.* str. 3.

IV. RADOMYŠL

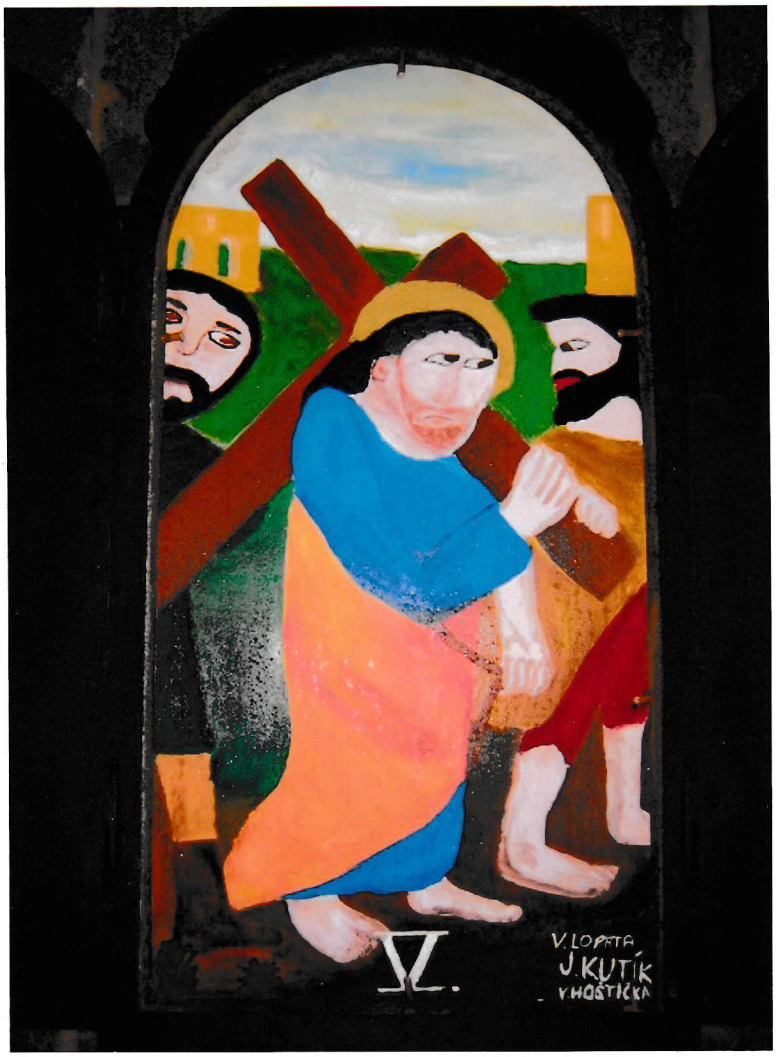

Nejenže je tato Křížová cesta nejblíže místu mého bydliště, Strakonicím, ale je výjimečná originálním cyklem maleb, které jsou ukryty za železnými dvířky v kamenných kapličkách, jehož autory jsou děti ze zdejší základní školy.

Obec Radomyšl se nachází 7 kilometrů od Strakonic směrem na Blatnou. Má svoji základní školu, kulturní dům, policejní stanici, nový dům s pečovatelskou službou, supermarket, lékárnu a nově vybudovanou průmyslovou zónu. Žije zde přibližně 12 tisíc obyvatel. V loňském roce získala Radomyšl titul „Jihočeská vesnice roku 2005".

Velmi stručná historie obce

Nejstarší osídlení okolí Radomyšle zasahuje do dávného pravěku. Střídaly se zde lidské kultury, které zanechávaly po sobě pozůstatky své činnosti a také své hroby v podobě mohyl. Podobně okolní kopce byly osídlovány a vznikala zde starověká hradiště. Teprve v 6. a 7. století se v okolí Radomyšle objevilo nové obyvatelstvo - tentokrát slovanské. Původ dnešních osad spadá do konce 9. a průběhu 10. století. Nejstarším, jménem známým, držitelem Radomyšle, po němž osada dostala jméno někdy na počátku 11. století, byl Radomysl.

V centru obce bylo nalezeno slovanské mladohradištní pohřebiště z 12. století, které bylo odkryto při výkopech nového pohostinství v r. 1963. Zkoumáním pohřebiště v letech 1963-1968 bylo nalezeno více než sedm set pohřbených jedinců a starověké šperky z bronzu, stříbra a skla, ale i denáry Soběslava I. (1125-1140) a Vladislava II. (1140-1172). Později na tomto místě vznikla románská stavba kostela sv. Martina.

Nástupcem Radomysla se stal již před r. 1223 náměstek strakonických pánů Bavorů. První písemná zmínka o Radomyšli jako majetku pánů Bavorů ze Strakonic je z r. 1284. Páni z rodu Bavorů přišli do Strakonic spolu s řádem johanitských rytířů z Moravy někdy v polovině 12. století.

Synovci praotce pánů Bavorů, který vladařil na Strakonicích, potvrdil král Přemysl Otakar I. ve věnovací listině z r. 1225 darování majetků v okolí Strakonic křížovnickému johanitskému špitálu.

Listinou z 3. září 1320 potvrzuje Vilém Bavor darování kostela a fary v „městečku" Radomyšli johanitskému řádu. Později, ve své závěti z r. 1359, převedl na velkopřevora řádu vlastnictví celé obce se všemi majetkovými náležitostmi. Od té doby byli johanité (od r. 1530

zvaní maltézští rytíři) jedinou vrchností městečka, jejich maltézský kříž často zdobí architekturu v obci a je součástí znaku Radomyšle. Dějiny rodu Bavorů ze Strakonic a maltézských rytířů spolu úzce souvisí. Z řady převorů a velkopřevorů se někteří výrazně zapsali do dějin Radomyšle.

Například Jošt z Rožmberka potvrdil r. 1451 Radomyšli její privilegia, která měla už dříve jako civitacula, tzn. městečko. Listina byla zničena a obnovena 10. září 1483 Janem ze Švamberka. Jan z Rožmberka daroval na žádost městečku 10. listopadu 1516 právo odúmrtí, na svobodné odkazování zboží a statečků obyvatel mezi sebou a na vedení sirotčích knih. Od každého nového velkopřevora, i od Krištofa staršího z Vartenberka 1. května 1583, si radomyšlští vymohli potvrzení práv. Za něho působil farář Mikuláš Křížek, který kolem r. 1561 vystavěl na návrší od městečka kostelík sv. Jana Křtitele s pěti kaplemi okolo něho.

Městečko bylo chváleno místosudím Království českého panem Janem Hodějovským z Hodějova v jeho latinských verších. Velkopřevor Matouš Děpold z Lobkovic se zapsal významně do dějin Radomyšle r. 1605 udělením městského znaku a pečeti. Z r. 1608 je zachován první rejstřík desátků k faře, který dokládá jména plátců i z okolních vsí.

Za třicetileté války (1618-1648) městečko i k němu náležející obce velmi trpěly. Časté bylo loupežení, žhářství vojsky a jejich opakované průtahy krajinou.

Velkopřevor Rudolf hrabě Colloredo, tehdejší válečník, získal za věrnost k císaři panství Opočno a 1. září 1652 stvrdil a rozšířil Radomyšlským jejich privilegia. Jako vojenský velitel v Čechách šetřil Strakonice i jejich okolí od surových nájezdních žoldáků.

Po Vestfálském míru došlo ke zpracování berní ruly, která obyvatelstvo rozdělila do tří skupin - sedláků, chalupníků a zahradníků.

Privilegia si Radomyšlští nechávali stvrdit i od Ferdinanda Ludvíka hraběte Kolovrata Libštejnského (17. 9. 1679), Ferdinanda Leopolda svobodného pána Dubského z Třebomyslic (16. 9. 1716 vtěleno do písecých městských knih). Dubský se dále zasloužil o barokní obnovu chrámu sv. Martina (kartuše s jeho znakem je do dnes ve štítě jižní předsíně).

Velkopřevor Gundakar Poppo hrabě z Dietrichsteinu upravil pravidla pro propůjčování měšťanského práva a dne 14. února 1737 vydal rozsáhlou instrukci o zachování veřejného pořádku. Jeho jméno je dále spojováno se stavbou chrámu sv. Jana Křtitele na návrší východně od městečka. U dokončovacích prací na tomto chrámu a u posvěcení původně dřevěné Křížové cesty stál František Antonín hrabě velkopřevor Königseg.

Krása nové stavby přitahovala poutníky z celých jižních Čech. Poutě přinášely hmotný užitek pro tehdejší obyvatele městečka, kde znovu rozkvetly a zesílily řemeslnické cechy a drobný kramářský obchod.

Mezi povinnostmi johanitských farářů byla péče o školu pro děti ve farním obvodu. Radomyšlští kantoři jsou známi jmény od 17. století. V 18. století sloužila škole dřevěná budova číslo 25 s farní jednotřídkou. Roku 1785 pořídil velkopřevor Michael Althann budovu kamennou. Nová jednopatrová budova byla postavena na náměstí sbírkou občanů v letech 1847-1849. Dnešní budova základní školy byla vybudována v letech 1968-1973.

Radomyšlští si vždy velmi cenili, že nemusejí robotovat. Také chtěli dosáhnout vlastního magistrátu a uvolnit se tak od závislosti na strakonickém vrchnostenském úřadě.

V 18. i 19. století se obec neubránila ničivým požárům, po kterých následovaly nutné stavební opravy. Hlouběji do minulosti, na počátku osmdesátých let 15. století, se připomíná tragédie, kdy do městečka vpadl Racek z Kocova a vypálil jej. Při požáru shořely i staré listy městských práv.

Dnem 7. září 1848 skončilo panství johanitů v obci a okolních vesnicích.

Křížová cesta

Radomyšlská Křížová cesta jako by stála ve stínu dvou místních kostelů, kostela sv. Martina a sv. Jana Křtitele, kterými se již zabývalo mnoho autorů píšících o dějinách městečka. Ale i jednotlivá nenápadná žulová zastavení Křížové cesty mají svoji historii, které se sluší věnovat pozornost.

Kamenným kapličkám Křížové cesty předcházela dřevěná zastavení ve tvaru sloupů. Podle pamětí tehdejšího faráře - P. Jana Jakuba Matznera - byla tato dřevěná Křížová cesta posvěcena 1. října 1738 za přítomnosti kvardiána kapucínů z Bechyně. Tehdy došlo i k vysvěcení nového svatojánského chrámu, o jehož stavbu se především zasloužil velkopřevor Gundakar Poppo hrabě z Dietrichsteinu, který se této slavnosti nedožil. Obou svěcení byl přítomen jeho nástupce, František Antonín hrabě Königseg.

Rada Jan Jakub Mayer při královském úřadu nejvyššího purkrabství v Praze v r. 1742 rozhodl, aby z jeho kapitálu 200 fl. byla obnovena stará Křížová cesta v Radomyšli, jejíž dosud dřevěných čtrnáct zastavení mělo být nahrazeno kamennými kapličkami. Velkopřevor Königseg se této postupné obnovy ujal sám a přispěl částkou 200 fl. První zastavení bylo postaveno u terénního násypu vedoucího k jižnímu portálu chrámu sv. Martina. Dále byly vystaveny kapličky při písecké silnici a podél rybníka Vraždy nahoru k chrámu sv. Jana Křtitele.

Křížová cesta byla budována postupně v letech 1742-1755 a práce se účastnili kameník, kovář, tesaři, zedníci a formani přivážející lomový kámen pod vedením Jana Šípka. V r. 1764 dal farář Mathias Mindlent podél Křížové cesty zasadit lipovou alej.

Na základě listiny vyhotovené v Praze dne 4. září 1743, bylo přikázáno administrátoru radomyšlské fary, aby pečoval každý pátek o pobožnost Křížové cesty u všech zastavení a pro větší horlivost věřících dává do pacifikálu částku Sv. kříže, která byla v jeho držení. Z úroků fundačních peněz jim věnovaných má za páteční procesí u zastavení administrátor 45 kr. a kantor s žáky 15 kr. *

Nikde není zaznamenáno, odkdy byly součástí jednotlivých kapliček malby. Z r. 1888 pochází dopis, nalezen v jedné kapličce při rekonstrukci Křížové cesty r. 2004, který dokládá vyhotovení dvířek pro kryté výklenky maleb jednotlivých zastavení:

Upomínka

na Jana Hlídka, který tyto dvířka zhotovil v roce pamatování císaře Františka Josefa I. Dvířka tato dal zhotoviti Karel Hajský, který dal zhotoviti také kříž na hřbitově u sv. Jana Křtitele a pak obraz vzkříšení páně u sv. Martina. Čest budiž jeho památce. Dvířka tyto byly zhotoveny v roce 1888. Po Janu Hlídkovi budiž také památka a po panu Josefu Burianovi též. Vzpomeňte si na nás milí až byste toho dočkali a dvířka tato znova obnoviti chtěli. Buďte s Bohem!

Až v roce 1943 se hovoří o restaurování obrazů malovaných na plechu údajně od malíře Václava Ševeleho z druhé poloviny 19. století.

Dne 2. ledna 1983 za bouřky srazil vítr silnou větev lípy, která rozdrtila horní část prvního zastavení. Celá kaplička byla obnovena již v květnu téhož roku nákladem obce prací sochařů Okresního podniku služeb v Blatné Hudečka a Hořejše. Podobný osud potkal při neo-

patrném zajíždění nákladního vozu o několik let dříve i zastavení druhé, před domem č. 62. Při obnově byla kaplička posunuta výš, blíž k domu, aby byla lépe chráněná před silničním provozem.

Křížová cesta je dnes po generální opravě, která se uskutečnila v r. 2004, nákladem 360.000,- Kč. Firma Karla Prillingera, zabývající se prodejem náhradních dílů na zemědělské stroje, přispěla částkou 180.000,- Kč, Krajský úřad v Českých Budějovicích přidal 100.000,- Kč a obec zaplatila zbývajících 80.000,- Kč .

Na žádost místního obecního úřadu se renovovala jednotlivá kamenná zastavení. Došlo k očištění kapliček, doplnění chybějících kamenných a kovových prvků. Byla provedena celková rekonstrukce všech dvířek - z původních se použily pouze vnější rámy, které byly nainstalovány v r. 1888.

Restaurování se nedočkaly obrazy jednotlivých zastavení, které se v kapličkách již delší dobu nevyskytovaly a hovořilo se o jejich zmizení. Ve velmi špatném stavu byly, díky náhodě, malby nalezeny na faře. K obrazům je dochována z r. 1943 zpráva o renovaci. Vzhledem k vysokým nákladům na opravu, případně pořízení nových obrazů na zakázku od akademického malíře, se problému ujala v loňském roce místní základní škola. Původní obrazy malované na plechu posloužily žákům 9. třídy jako předloha, podle které vytvořili originální cyklus maleb pro Křížovou cestu.

S nápadem, zapojit žáky do renovování maleb Křížové cesty, přišla paní místostarostka a zároveň učitelka zdejší základní školy, Mgr. Eva Čapková. Jako učitelka češtiny vymýšlela s žáky básničky k jednotlivým zastavením (některé z nich jsou umístěny na rubu dvířek kapliček Křížové cesty), které sami malovali za asistence tehdejší učitelky výtvarné výchovy. Pomohly i rady PhDr. Ludmily Ourodové z Národního památkového ústavu v Českých Budějovicích, která dětem přiblížila samotný Ježíšův příběh na základě vlastního vyprávění i ilustrovaných předloh a celou akci zdokumentovala.

Projekt s názvem „Po stopách historie“ si kladl dva cíle spolu související. Výsledek prvního cíle je hmatatelný v podobě maleb, kterými se sami žáci podíleli na obnově zdejší Křížové cesty, tím si vytvořili vztah k památkám, jichž si nyní budou více vážit - splnili tak i druhý požadavek.

Malby (55 x 110 cm), vyhotovené na sololitu, jsou do jednotlivých kapliček Křížové cesty umísťovány pouze při výjimečných příležitostech, např. na Velký pátek o Velikonocích

nebo při oslavách týkajících se obce. Podobně tomu bylo i loni, v rámci oslav 60. výročí konce druhé světové války, 6. a 7. května 2005, kdy došlo k vysvěcení nových obrazů Kristova umučení.

Křížová cesta v Radomyšli pojímá, na vzdálenosti necelého jednoho kilometru, čtrnáct žulových kapliček. Na Velký pátek o Velikonocích se o šesté hodině ranní scházejí dodnes „poutníci" uprostřed obce před kostelem sv. Martina, odkud procesí vychází. První modlitba je pronášena u východního průčelí závěru kostela, kde se tyčí dřevěný misijní kříž, umístěný na vyzděném hranolovém soklu, ozdobeném malovaným maltézským křížem. Po obou stranách kříže stojí dvě barokní sochy - Panna Marie a sv. Jan Evangelista, které sem byly umístěny v r. 1822 ze zrušeného kláštera ve Zlaté Koruně. Za zpěvu se poutníci přesunou k prvnímu zastavení (I. Ježíš odsouzen Pilátem), které stojí ještě v blízkosti kostela, hned vedle domu s pečovatelskou službou. Na soklu této kapličky je vytesán již těžko identifikovatelný nápis:

VIa CrVCIs
q Vae sUb ter faustIs
a VspICIIs Fran
CIsCI AntonI CoMItIs a
KonIgseg ereCta est.

Ve volném překladu znamená: Cesta krve, ach běda! Za třikrát příznivé, od Františka Antonína hraběte z Königsegau, z této strany shromážděno, postavená jest.

Druhé zastavení (II. Ježíš přijímá kříž) stojí u silnice na Osek před domem postaveném ve stylu selského baroka. Naproti přes silnici na volném travnatém prostranství stojí kaplička číslo tři (III. Ježíš padá pod křížem poprvé). Na břehu rybníka Vražda se tyčí čtvrté zastavení (IV. Ježíš potkává svou matku) a již v mírném svahu, tentokrát zády k cestě, hned za železniční tratí zastavení páté (V. Šimon z Cyreny pomáhá Ježíšovi nést kříž). Zde se také nachází zděná kaplička Panny Marie, vzniklá mezi Křížovou cestou dodatečně, na jejíž těžké římse nad výklenkem spočívá nástavec s trojúhelníkovým štítem a výraznými volutami. (U této kapličky se poutníci v rámci Velkého pátku nezastavují.)

Šesté až dvanácté zastavení stojí při levé straně cesty, která vede do vršku ke kostelu sv. Jana Křtitele, z obou stran obklopené lipovou alejí (VI. Veronika podává Ježíšovi roušku;

VII. Ježíš padá pod křížem podruhé; VIII. Jeruzalémské ženy pláčou nad Ježíšem; IX. Ježíš padá pod křížem potřetí; X. Ježíš svlečen ze šatů; XI. Ježíš přibíjen na kříž - malba tohoto zastavení od žáků základní školy chybí; XII. Ježíš umírá na kříži).

Poslední dvě zastavení (XIII. Ježíš položen do klína matce; XIV. Ježíš položen do hrobu) stojí podél hřbitovní zdi. Procesí uzavírá svoji pouť uvnitř kostela sv. Jana Křtitele, kde se poutníci naposledy pomodlí a zazpívají duchovní písně.

Všechny kapličky jsou téměř stejné - kamenné, neomítnuté. Na soklu bývá vytesán (obvykle těžko čitelný) nápis pod profilovanou, uprostřed zdviženou, římsou. Vlastní tělesa kapliček mají výklenky s uzavřenými plechovými dvířky, které dříve skrývaly malby. Kapličky jsou zavrcholeny malebně tesanými profilovanými, výžlabkovými štítky a ukončeny kamennou koulí, do níž je vsazen kovový kříž.

Zvláštností je patnáctá kaplička, o které bylo již výše mluveno jako o první, stojící u jižního portálu kostela sv. Martina. Z architektonického hlediska patří do série kapliček Křížové cesty. Liší se pouze tvarem dvířek a obrazu, jehož tématiku lze těžko ze staré malby na plechu identifikovat.

Pár slov k dalším památkám obce

Uprostřed obce dominuje *kostel sv. Martina* obklopen zaniklým hřbitovem. Románské jádro kostela pochází z třetí čtvrtiny 12. století (dvě západní klenební pole v hlavní lodi). Raně gotická přestavba z konce 13. století se týkala věže v západním průčelí, pravoúhlého presbytáře - dnes ve východním poli hlavní lodi. V první polovině 14. století došlo k přestavbě boční lodi, dnešního presbytáře a sakristie. V 15. století byl sklenut presbytář, sakristie a východní pole hlavní lodi. V letech 1716-1717 došlo k barokním úpravám, nově byly vybudovány obě otevřené předsíně.

Zařízení kostela pochází z poloviny 18. století, pseudogotická kazatelna je z 19. století. Uvnitř kostela na stěnách visí čtrnáct vyřezávaných barevných *obrazů Křížové cesty*, na rámu

s označením čísla zastavení a nahoře s připevněným křížkem. V jižní předsíni upoutá pozornost gotická kamenná křtitelnice s heraldickými znaky.

V severozápadním rohu bývalého hřbitova u kostela stojí menší stavba, obdélníkového půdorysu, s barokizujícím štítem s volutami, bývalá kostnice přeměněná v r. 1877 na *Boží hrob*. K terase před jižním vstupem do kostela přiléhá *kaplička sv. Jana Nepomuckého* z 18. století. V blízkosti kostela stojí jednoduchá stavba - *budova děkanství* - přestavována v druhé polovině 18. století.

Východně od obce na návrší tvoří součást krajiny hřbitovní *kostel sv. Jana Křtitele*. Této barokní stavbě z první poloviny 18. století předcházel starší kamenný kostelík s pěti kaplemi kolem něho z poloviny 16. století. O stavbu se zasloužil velkopřevor Gundakar Poppo hrabě z Dietrichsteinu, jehož znak je osazen v západním průčelí nad vchodovým portálem. Plány na stavbu chrámu o podélné základně vyhotovil Anselmo Lurago. K eliptické lodi se na východní straně připojuje pravoúhlý presbytář a na západní straně předsíň ve výši lodi. Fasády jsou členěny vysokými pilastry s římsovými hlavicemi. Soudobá se stavbou kostela je převážná část vnitřního vybavení. V jižní nárožní kapli sv. Kříže je oltář s Kalvárií.

Již při bývalém kostelíku sv. Jana Křtitele a studánky s léčivou vodou zde působili v 16. a 17. století poustevníci z řádu kapucínů. Těsně po stavbě nového chrámu vznikl napravo v jeho blízkosti příbytek pro poustevníky z řádu sv. Ivana. Při stavbě *poustevny* byla na její jižní straně přistavěna kaple sv. Rocha, která se v 19. století začala užívat jako stodůlka.

Budova *radnice* na Maltézském náměstí byla vystavěna v polovině 19. století. Před ní stojí žulové *sousoší Blahoslavené Panny Marie* se dvěma světci po stranách z r. 1860.

POZNÁMKY:

Foto: X. zastavení Křížové cesty.

* Lifka, B.: *XLIX.* František Antonín hrabě Königseg-Rothenfels. *Radomyšl. Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí.* Obecní úřad v Radomyšli a Nadace historie Radomyšle, 1993. str. 208.

V. LHENICE

Objevením Křížové cesty, loni na kurzu kresby a malby, jsem získala i inspirující místo ke vzniku většiny mých prací.

Obec Lhenice leží v šumavském podhůří, vzdálená 7 kilometrů jihozápadně od Netolic. Trvale zde žije necelých dva tisíce obyvatel. V městečku je základní i mateřská škola, Základní umělecká škola, kino, zdravotní středisko, lékárna, policejní stanice, benzínová pumpa. Odnepaměti je obec spojována s pěstováním ovoce, čímž si zasloužila označení „zahrada jižních Čech".

Velmi stručná historie obce

Lhenice původně patřili, stejně jako celý zdejší kraj, samotnému králi. V polovině 13. století je Přemysl Otakar II. daroval i s okolím tehdy nově založenému klášteru ve Zlaté Koruně, tím se staly majetkem cisterciáckého opatství, v jehož archivních spisech se také dochovala první písemná zmínka o Lhenicích z r. 1283.

Vesnice byla součástí zlatokorunského kláštera až do r. 1420, kdy císař Zikmund zastavil celé zboží Oldřichovi z Rožmberka. Dne 30. dubna 1437 císař Zikmund zapsal vlastnictví kláštera zlatokorunského s vesnicemi Lhenice, Újezdec, Vadkov a Vodice městu Tábor. Z předhusitské doby je také již doložen lhenický kostel a z místní rychty bylo spravováno deset okolních vsí.

Dne 21. ledna 1544 vydává český král Ferdinand I. v Praze listinu, kterou povyšuje dosavadní vesnici Lhenice na městečko. Uděluje mu znak, právo pečetit zeleným voskem, svobodu trhu a povoluje konat výroční jarmark na den sv. Jiljí s osmi dny a týdenní trh ve středu.

Lhenický znak dokládá tradici ovocnářství, jejíž kořeny sahají až do 16. století. V této době se začaly ve Lhenicích pěstovat jablka a hrušky, které byly dodávány i do sídla feudální vrchnosti.

Za účast na nezdařeném povstání v r. 1547 byly městu Tábor zabaveny některé statky, mezi nimi i Lhenice s vesnicemi Újezdec, Vadkov a Vodice, které koupil hrabě Albrecht z Guštejna na Žirovnici jako poručník po Joštu z Rožmberka. V r. 1511 Lhenice s okolními vesnicemi byly postoupeny Vilémovi z Rožmberka, který v r. 1568 povolil stavbu první radnice ve Lhenicích.

V majetku rožmberského rodu byly Lhenice až do r.1600, kdy jej Petr Vok z Rožmberka postoupil svému úředníku Martinu Grejnarovi z Veveří a na Mysletíně za 500 kop gr. českých. Roku 1605 vrátil Grejnar Lhenice zpět Petru Vokovi z Rožmberka, který je připojil k libějovickému panství. Za Petra Voka začali lheničtí svobodně vařit a čepovat pivo. (Z každého věrtele piva museli odvádět 6 grošů do rožmberské pokladny.) R. 1596 se poprvé hovoří o lhenické škole.

Po vymření Rožmberků roku 1611 zdědil panství Jan ze Serinu a po jeho smrti v roce 1612 se stali majiteli libějovického panství Švamberkové. Petr Švamberk se zúčastnil povstání v letech 1618-1620 na stavovské straně a r. 1620 byl zavražděn. Stavovským vojskem byly Lhenice přepadeny, vypáleny a obyvatelstvo zbaveno soukromého majetku. R. 1622 daroval císař Ferdinand II. panství Netolice se Lhenicemi Janu Oldřichovi z Eggenberka. V držení tohoto rodu bylo městečko až do r. 1719, kdy se jejich nástupci stali Schwanzenberkové.

První písemná zmínka o tom, že se ve Lhenicích pěstují třešně pochází z r. 1689.

V r. 1848 bylo zrušeno poddanství. Městečko je svobodné a v r. 1849 je zvolen první lhenický starosta - František Praunhofer. Od roku 1855 byly Lhenice částí nově vzniklého netolického okresu, a od roku 1868 se připojily do správy prachatického okresu.

Samostatnou poštu měli lheničtí od r. 1869 a pojízdná pošta mezi Netolicemi a Lhenicemi jezdila dvakrát denně od r. 1895.

K obrovskému požáru, který zničil během dvou hodin 23 domů s hospodářskými budovami a stájemi, došlo v létě r. 1861. Sbor dobrovolných hasičů fungoval ve Lhenicích od r. 1879. U pramenů na Čůžků louce na Kužvartě byl zbudován r. 1904 první obecní vodovod, poháněný čerpací a tlakovou pumpou s větrnými motorem.

Nákladem 23.000,- Kč byla v r. 1925 zřízena telefonní linka spojující Lhenice a Prachatice. Pravidelné autobusové spojení ze Lhenic, přes Netolice, do Českých Budějovic bylo v provozu již v r. 1927.

Útrapy druhé světové války skončily 10. května 1945, kdy městečko osvobodila 26. pěší divize armády spojených států. Od té doby se městečko začalo rozkvétat do dnešní současné podoby.

Křížová cesta

Ať se z centra obce vydáme jakoukoliv uličkou směrem západním nahoru do kopce, vždy nás všechny cesty zavedou na kraj lesa, který je lemován kapličkami Křížové cesty.

U vzniku Křížové cesty stojí lhenický lékař František Nemastil, který nechal zbudovat v letech 1865-1866, na památku své zemřelé dvacetileté dcery Marie Pátkové, kapli v Brabcích. V r. 1867 založil rod Nemastilů další kapličku a během následujícího roku došlo k postavení zbývajících kapliček, které vytvořily úplnou Křížovou cestu.

Kaple v Brabcích trpěla podzemními prameny a proto byla v r. 1922 přestavěna. Stavební práce řídil zednický mistr z Kralovic, Mráz. Kaple dostala hluboké základy, které měly částečně odvádět vlhkost. Malbu provedl Max Kovář z Netolic. Kaple byla vysvěcena v neděli po svátku Božího těla téhož roku.

V r. 1928 se kapličky Křížové cesty podrobily první opravě. Získaly novou krytinu - cementové tašky z Hvožďan u Vodňan, šindel, nové křížky a nové železné mřížky, vyhotovené lhenickým zámečníkem Václavem Kindlmanem, který si za jednu mřížku účtoval 20,- Kč. Nové obrazy na zinkovém plechu namaloval Tomáš Peterka z Týna nad Vltavou. Jeden obraz i s vnitřní výzdobou stál 500,- Kč. Do každé kapličky byly vyrobeny tabulky, v ceně 11,- Kč za kus, pořízené od firmy Hoch z Českých Budějovic, s nápisy věnování lhenickým rodinám, které o kapličky pečovaly a finančně přispěly na jejich opravu. Náklady na kompletní renovování jedné kapličky tehdy činily 634,- Kč. Opravená Křížová cesta byla svěcena 13. května 1928 páterem Martinem Janů, rektorem koleje redemptoristů z Libějovic.

V r. 2000 se zahájila další generální oprava jednotlivých kapliček Křížové cesty. Nejnáročnější práce se týkaly jednotlivých maleb v zastaveních. Z důvodu rozsáhlého poškození původních plechů se naplánované restaurování obrazů muselo zamítnout a přistoupilo se k jejich kopírování. To dokládají i slova samotné malířky Mgr. Vladimíry Kunešové: *„Vzhledem k tomu, že malby byly poškozené, museli jsme přistoupit ke kopírování původních obrazů na nový podklad. Malby byly do té míry poškozené, že se zachovala často pouze kresba, kdežto barvy byly zoxidované a jsou patrné pouze na některých místech. Postavy se na obrazech analogicky opakují a z toho se dá odvodit barevnost rouch na poškozených deskách. Na postavách Krista a Panny Marie je zachována původní symbolická barevnost, která náleží k těmto postavám již od středověku. Při rozboru jednotlivých maleb jsme dospěli také k některým hu-*

*morným zjištěním. Například malíř měnil oblečení některých postav, a tak jsme marně srovnávali uniformu římského vojáka Centuria, který doprovázel Krista na jeho cestě. Na každé desce má jinou uniformu a mění se také rekvizity. Při vší úctě k autorovi jsme museli často opakovat i tyto „chyby". Vzhledem k těmto skutečnostem bylo nutné přistoupit před samotným kopírováním k opětovnému prostudování Nového zákona. Jiným překvapením pro nás bylo zjištění, že nám pan Peterka patrně zachoval svoji podobu. Od doby renesance se autoři rádi zapojovali do skupinových portrétů a jejich podobu často vidíme mezi účastníky davových scén. Zpravidla je prozradí přímý pohled na diváka". **

Obrazy byly malovány původní technikou olejomalby na plechu, přičemž izolační vrstva byla provedena zcela moderní technologií, neboť některé přípravky a barvy, které jsou na starých obrazech, by neodpovídaly nárokům dnešní doby. To se týká i konečné úpravy laky s UV filtry, aby barvy na obrazech vydržely veškeré rozmary počasí. Vyhotovení kopií obrazů trvalo zhruba půl druhého roku, spolu s paní Kunešovou se na jejich realizaci podílel i její manžel Mgr. Václav Kuneš. Originály od malíře Tomáše Peterky z Týna nad Vltavou si lheničtí nechtěli ponechat, na doporučení paní Kunešové byly uloženy v depozitáři Prachatického muzea, odkud se záhadným způsobem ztratily.

Slavnostní otevření Křížové cesty s nově nainstalovanými obrazy čtrnácti zastavení, do renovovaných kapliček, z dílny manželů Kunešových z Prachatic, se uskutečnilo 27. října 2001. Přítomen byl českobudějovický biskup ThDr. Antonín Liška, kterému se zamlouvaly nejen nové obrazy, ale i přírodní prostředí, kde se cesta nachází, spolu s poutníky celou cestu prošel a každou kapli vysvětil.

První a druhé zastavení Křížové cesty ve Lhenicích je součástí zdi hřbitova sv. Jana Křtitele. Od třetího zastavení stojí kapličky volně u asfaltové lesní cesty. Pátá kaplička se nachází nad rozcestím na konci obce. Ještě několik zastavení dotváří pozadí ovocným sadům a zbývající jsou už jen součástí okraje lesa, odkud je nádherný výhled do dalekého okolí. Křížová cesta je dlouhá necelý jeden kilometr.

První až čtrnáctá kaplička jsou, na první pohled, jedna jako druhá. Zděné, omítnuté kapličky mají obdélníkový půdorys, nad širším soklem spočívá nezdobené těleso se segmentovým výklenkem, pro umístění obrazu, nad nímž visí malý jednoduchý kovový křížek. Výklenek je v dolní části chráněn nízkou mřížkou, která je v některých kapličkách poškozená a v kapličce číslo tři chybí. Kaplička je završena sedlovou střechou, pokrytou taškami, umístě-

nou na profilované římse, která navazuje na lizénový trojúhelníkový štítek. Několika kapličkám se již místy odlupuje omítka.

Součástí každé malby v zastavení je v páse nápis s pojmenováním výjevu Kristova umučení: I. Ježíš k smrti odsouzen; II. Ježíš béře kříž na svá bedra; III. Ježíš klesá po I. pod křížem; IV. Ježíš potkává svou sv. matku; V. Šimon Cyrenský pom. Ježíšovi kříž nésti; VI. Veronika podává Ježíši roucho; VII. Ježíš po druhé klesá pod křížem; VIII. Ježíš těší plačící ženy; IX. Ježíš po třetí klesá pod křížem; X. Ježíš roucha svého zbaven; XI. Ježíš na kříž přibit; XII. Ježíš na kříži umírá; XIII. Ježíš snímán s kříže; XIV. Ježíš do hrobu položen.

Křížovou cestu uzavírá, již zmíněná, kaple v Brabcích. Nenápadná novorománská kaplička, o obdélníkové základně s apsidou, stojí mezi stromy schovaná, ve svahu, na kraji lesa. Kaplička je završena sedlovou střechou, z čela s věžičkou. Stavba má pravoúhlý vstupní portál, ke kterému vedou ústupkové kamenné schůdky, několik jednoduchých románských okének. Uvnitř je umístěn oltář s obrazem Zvěstování Panny Marie.

Pár slov k dalším památkám obce

Na náměstí ve Lhenicích stojí kotel zasvěcený sv. Jakubovi, který býval patronem poutníků a obchodníků. Kostel má raně gotický původ, byl vybudován ve 13. století. V r. 1560 úder blesku silně poškodil kostel i s věží, tehdy muselo dojít k prvním stavebním úpravám. Ve třicátých letech 18. století došlo k barokní přestavbě. Byla prodloužena loď a presbytář byl sklenut lunetovou valenou klenbou. V devadesátých letech 18. století byla zvýšena kostelní věž a získala nový jehlancový krov. V r. 1833 byla střecha kostela pokryta taškami a věž byla oplechována. V r. 1904 došlo k prodloužení presbytáře a k postavení nové sakristie s oratoří. V loňském roce byl interiér kostela nově vymalován.

Vnitřní vybavení kostela je barokní z poloviny 18. století. Na stěnách lodi jsou umístěny malované *obrazy Křížové cesty* ve zdobeném dřevěném rámu, opatřeném číslem zastavení a popiskem. Obrazy namaloval v r. 1924, stejně jako původní zastavení v kapličkách nad obcí, Tomáš Peterka z Týna nad Vltavou. Mnohé nasvědčuje tomu, že Křížová cesta byla vytvořena

podle reprodukcí Křížové cesty od Josefa Fűhricha z roku 1844-1846. Kromě dvanáctého a třináctého zastavení se obrazy víceméně shodují, především figury svým umístěním, postojem i výrazem (liší se barvou oděvů). Shoda se týká i detailů a pozadí, kde na Peterkových obrazech ubývá postav. Jeden obraz i se štítkem byl pořízen za 320,- Kč. Svěcení Křížové cesty proběhlo za přítomnosti P. Chytila z koleje redemptoristů z Českých Budějovic 2. března 1925. Malíř Peterka se již dva roky předtím podílel na renovování oltáře, chromování soch a opravě kazatelny.

Pod kostelem stojí bývalý *panský renesanční dům.* Budova *fary*, která byla v r. 2004 opravována, se nachází hned vedle kostela na náměstí, v jeho středu je *kašna se sochou Karla IV.* a v jižní části náměstí, v rohu, stojí kamenná *socha sv. Vojtěcha* z r. 1802. Z 18. století se zachoval *barokní dům s vyobrazením sv. Václava.*

Ještě v obci, směrem na Vadkov, se nachází u památné lípy *kaplička* s obrazem Zjevení Panny Marie. Za obcí při silnici na Hrbov stojí *kaplička* Panny Marie, uvnitř s obrazem Madony s dítětem.

Uprostřed hřbitova sv. Jana Křtitele stojí kaple, ve které je ukryta *socha sv. Jana Nepomuckého* z r. 1732, kolem níž se od r. 1787 začalo pohřbívat.

POZNÁMKY:

Foto: Kresba hřbitovní zdi.

* Frőlichová, L.: *Lhenická křížová cesta se brzy vrátí na původní místo. Lhenický zpravodaj. Měsíčník pro občany Lhenicka a jeho přátele.* Obecní úřad Lhenice. 9/2001. str. 2.

VI. DOBRÁ VODA

Osobitý styl akademické malířky Renaty Štolbové mile oživuje kapličky na trase Křížové cesty.

Obec Dobrá Voda se nachází pár kilometrů východně od Českých Budějovic. Trvale zde žije necelých 2,5 tisíc obyvatel, kteří mají svůj sportovní areál, letní plovárnu, domov důchodců, základní a mateřskou školu, poštu a zdravotní středisko.

Příběh poutního místa

Obci Dobrá Voda předchází, dodnes, proslulé poutní místo. Samotný název obce nasvědčuje tomu, že v její historii sehrála hlavní roli léčivá voda, od které se jednotlivé události odvíjely. Pramen vody sice již dávno pozbyl léčivých účinků, ale stále vyvěrá na úpatí vrchu pod kostelem.

Původně zde byl jen les a pole, patřící od roku 1543 královskému městu České Budějovice. Od druhé poloviny 16. století bylo území oživeno činností horníků, kteří zde těžili (do konce 18. století) křemen obsahující hlavně pyrit a arsenopyrit, doprovázený ryzím zlatem. Výskyt rud měl vliv na složení zdejší vody. Obec vznikala postupně osidlováním horníků.

Počátky poutního místa Dobrá Voda jsou spojovány s osobností budějovického městského notáře a písaře, pozdějšího purkmistra Jana Karmenského z Ebenfeldu, rozeného v Krakově, význačného činitele veřejného života Českých Budějovic v pobělohorském období. Jeho manželka Dorota trpěla řadu let nevyléčitelnou nemocí, kterou se jí podařilo vyléčit až koupelemi a pitím vody z pramene, který vyvěral na úpatí pahorku za vsí Suché Vrbné na místě zvaném „Na Dobré Vodě". V jiné pověsti se zjevila nemocné ženě sama Panna Marie a ukázala ji zdroj léčivé vody. Později blahodárné účinky pramene pomohly i panu Karmenskému, který si umýváním očních víček vodou z pramene vyléčil oční chorobu.

Jako díkuvzdání za uzdravení, rozhodli se manželé nechat postavit na pahorku nad pramenem kostelík, ve kterém by vděční poutníci, přicházející k prameni, mohli vzdát díky Bohu a Bolestné Matce Boží. V srpnu roku 1630 byl slavnostně položen základní kámen za přítomnosti zlatokorunského opata Ondřeje Pachmana. S datem této události bývá spojován vznik obce. O dva roky později, první srpnovou neděli, byla nová svatyně slavnostně vysvěcena pražským biskupem Š. Horštejnem.

Kolem roku 1700 dal rytmistr jezdeckého pluku Vavřinec Ferdinand Floder postavit před vchodem kostelíka, kolmo k jeho ose, kapli s kopií obrazu zázračné Matky Boží Mariapócské, kterou přivezl z Uher. Proti této kapli zřídil magistrát o stejné dispozici, stavitelem Arnoštem Mauthoserem, ještě protějškovou kapli sv. Linharta. Po té zaklenuli prostor mezi oběma kaplemi, spojili s původní poutní kaplí a vznikl kostelík.

Z důvodu rostoucího počtu poutníků se musel zřídit nový, větší kostel - kostel Panny Marie Bolestné, ke kterému položil základní kámen dne 12. července 1733 budějovický děkan J. V. Schwantle. Barokní stavbu projektoval Kilián Ignác Dietzenhofer a na samotné stavbě se podílel i jeho spolupracovník Anselmo Lurago. Sochy Panny Marie a dvou andělů zhotovil z mušlového vápence budějovický sochař Josef Dietrich, kamenické práce provedli Zachariáš Horn a Jakub Slavík. Štukovou výzdobu interiéru provedl Johann Baptista de Allio z Pasova. Nástropní fresky jsou dílem Václava Vavřince Reinera.

Dne 18. října 1739 se uskutečnilo slavnostní procesí, při kterém českobudějovický děkan Johann Qualbert Bormann kostel benediktoval. Při této příležitosti byl přenesen obraz Panny Marie Bolestné ze starého kostela do nového. Ke svěcení chrámu došlo pomocným biskupem a kanovníkem kapituly svatovítské Janem Ondřejem Kaiserem 24. června 1763, kdy byl jeho interiér, po obdržení rokokové kazatelny (1756), oltáře sv. Kříže (1757), varhan (1761), dotvořen.

Vrcholně barokní kostel, o centrálním půdorysu hloubkového oválu, rozšířeného bočními kaplemi, s obdélným na šířku situovaným presbytářem a čtyřbokou věží nad vstupem, dominuje návrší obce. Stavba je členěná pilastry, nikami, římsami. Západní vykrojené průčelí vrcholí tympanonem a atikou se sochami Panny Marie a dvou andělů. Ústřední prostor je zaklenut kopulí.

Na stěnách lodi kostela Panny Marie Bolestné jsou umístěny malované *obrazy Křížové cesty* ve dřevěném rámu, nahoře s připevněným křížkem a rozvinutým štítkem s číslem zastavení Kristova utrpení.

Starý kostelík byl později opraven a nadále sloužil českým poutníkům, protože hlavní kostel byl vykázán výhradně poutníkům německým. Kostelík však množství českých poutníků nestačil a tak česká kázání většinou probíhala na louce. Roku 1809 kaple sv. Linharta dosloužila, byla prodána a upravena na obytné stavení, později hostinec „Na Kopečku". Roku 1908

byla kaple údajně restaurována do původní podoby hostinským Vojtěchem Jelínkem. Oltář byl přenesen do bývalého seminárního kostela v Českých Budějovicích.

V roce 1853 došlo na poutním kostele k obnovení střechy, části krovu, omítky a vymalování interiéru. Roku 1876 byl na hlavní oltář umístěn nový obraz Bolestné Panny Marie, volně malovaný podle obrazu původního, od budějovického malíře Bartoloměje Čurna, který posvětil dne 17. září 1876 vikář z Dubného. Kolem kostela byly roku 1878 vysazeny lípy.

Po první světové válce byly do věže kostela pořízeny čtyři nové zvony, od budějovického zvonaře Rudolfa Pernera, které však byly v roce 1942 sneseny a byly použity na výrobu nových děl. Památkový úřad provedl částečnou opravu kostela za 750.000,- Kč v roce 1959. V devadesátých letech minulého století došlo nejprve ke generálním úpravám exteriéru kostela (nová fasáda v odstínu slonové kosti a měděná střešní krytina), po kterých se přistoupilo k restaurování Reinerových fresek a štukové výzdoby. Tyto práce realizovali akademičtí malíři Alois Martan a Vlastimil Berger. Tečkou tehdy provedených úprav byla rekonstrukce barokních varhan firmou Doubek.

V roce 1705 se setkáváme s názvem „gut Wasser", první český název ve tvaru Dobrawoda je z roku 1720. Samostatnou obcí se stala Dobrá Voda 2. října 1903. Po druhé světové válce byly nuceni němečtí obyvatelé opustit Dobrou Vodu. Dne 13. listopadu 1951 byla Dobrá Voda, rozhodnutím vlády Československé republiky, zbavena samostatnosti a byla připojena k městu jako České Budějovice IV. Od 1. ledna 1991 pod názvem Dobrá Voda u Českých Budějovic funguje obec jako samostatná a v dubnu roku 2000 získala svůj znak a prapor.

Nadále probíhají duchovní poutě na Bolestný pátek, kdy věřící rozjímají Křížovou cestu a o Velikonočním pondělí bývají na prostranství za kostelem stánky a pouťové atrakce.

Kouzelná moc pramene v Dobré Vodě

Kromě již zmíněných zázraků, které ovlivnily život manželů Karmenských, se dochovala i řada jiných pověstí, jejichž jádro tvoří právě pramen v Dobré Vodě.

Pověst o havíři, který po skončení své práce zabloudil v opuštěných šachtách, je připomínána na freskové malbě od Václava Vavřince Reinera v kopuli chrámu. Když dlouho nemohl najít východ, klekl si ve chvíli zoufalství a ustavičně vzýval jméno Panny Marie, která se mu zjevila a vyvedla ho ven v místě pozdějšího pramene.

Českobudějovická rodina měla slepého syna, kterého matka v létě vodila ke kapličce. Jednou se chlapec vzdálil a zabloudil. Marně hledal místo, kde mu rodiče nechali jídlo a pití. Trápen žízní prolézal keře v okolí, až konečně našel vlhké místo. Rukama vyhrabal jamku do země, kde vytryskl pramen chladné vody. Hoch se napil a chladivou vodou si umyl obličej a navrátil se mu zrak.

Záznamem doložený je zázrak z roku 1804, kdy došlo k uzdravení dva a půl roku starého dítěte z Němčic s chromou rukou, ke kterému došlo zbožnou přímluvou jeho rodičů k Panně Marii.

Křížová cesta

Zcela určitě netvoří jen dekoraci tomuto kouzelnému místu na návrší obce. Je jeho nedílnou součástí, její kapličky tu stojí odnepaměti, se svojí vlastní kapitolou historie. Podílejí se na utváření celkového dojmu, který si „poutníci" odnášejí domů ve své paměti.

Dobrá Voda byla vždy známým poutním místem, každoročně sem chodívala početná procesí z Českých Budějovic, Lišova a Rudolfova. Od roku 1768 lemovaly pěšinu kolem Dobrovodské stoky z Českých Budějovic kapličky Křížové cesty. Do dnešních dnů se z nich dochovala jediná v Suchém Vrbném. Z podnětu tehdejšího českobudějovického děkana byla uspořádána sbírka, kterou byly pokryty náklady na stavbu kapliček. Zbylé finance byly použity na zřízení „svatého hrobu" za tehdejší poustevnou.

Kapličky Křížové cesty a kapli Božího hrobu v okolí dobrovodského kostela nechal postavit, z peněžitého odkazu zemřelého budějovického měšťana Václava Kozymáčka, v letech 1837-1839 kaplan Šimon Schneider. U příležitosti oslav stého výročí žehnání kostela,

20. října 1839, byly kapličky slavnostně posvěceny českobudějovickým biskupem Arnoštem K. Růžičkou.

Stavební práce však nebyly odvedeny příliš kvalitně, neboť už roku 1880 zbyly z těchto kapliček jen zříceniny a musely být z velké části nákladem osadníků vybudovány znovu. Nové obrazy na plechu namaloval do výklenků kapliček, stejný budějovický malíř, který pracoval na obraze pro hlavní oltář v kostele Bolestné Panny Marie a později na obraze Panny Marie do kapličky nad pramenem, Bartoloměj Čurn.

Kaplička stojící v Hornické ulici, byla v roce 1970 nešťastně nabourána nárazem nákladního automobilu. Necelých sto let po vystavění Křížové cesty (v roce 1977) se jednalo o opravách, případné demolici, všech jejích kapliček, které byly v zuboženém stavu. Opakovaně se jednalo o přemístění kapličky stojící na rohu ulice Hornické a Požárníků, která způsobovala nepřehlednost křižovatky.

V roce 1989 chyběla Křížové cestě údržba a byla označena za zanedbanou. O tři roky později byla již naplánovaná její rekonstrukce, při které došlo k odstranění odfouknutých a nesoudržných ploch omítek a následnému nanesení dvouvrstvé štukové omítky při zachování původní profilace všech plastických prvků. Pořízena byla dvojitá tašková krytina. Nutností bylo odstranění keřů živelně rostoucích v těsné blízkosti kapliček. Vybudováním dvou nových kapliček na souběžné cestě s Hornickou ulicí, došlo ke změně trasy.

Boží hrob získal novou střešní krytinu (tašky bobrovky), opravila se okapní římsa a omítky, s podmínkou zachování veškerých plastických prvků. Podlaha předsíně byla pokryta kočičí dlažbou.

Z maleb z druhé poloviny 19. století zbyly už jen rezavé plechy, proto bylo nutné pořídit nové obrazy. Dlouho se jednalo o tom, kdo by měl být jejich autorem, uvažovalo se i o možnosti do kapliček umístit obrazy starší, z nějaké jiné křížové cesty. Nakonec patnáct obrazů, během jednoho roku, namalovala akademická malířka Renata Štolbová, žijící v Dobré Vodě, která pracuje v oboru knižní ilustrace a volné malby. Tehdy to byla její první práce s touto tématikou. Obrazy na plechových tabulích (125 x 85 cm) jsou vystavovány všelijakým rozmarům počasí, což se na olejomalbách podepisuje, a proto musí autorka často vlastní práci restaurovat.

Nainstalováním obrazů byla ukončena obnova kapliček dobrovodské Křížové cesty, která byla slavnostně svěcena biskupem ThDr. Antonínem Liškou dne 29. března 1996.

Kapličky Křížové cesty jsou rozseté v okolí kostela Panny Marie Bolestné. První zastavení (I. Ježíš je odsouzen k smrti) se nachází asi 20 metrů vlevo od západního průčelí kostela. Přímo naproti, na rohu ulice U Domova důchodců a M. Zachara, stojí druhé zastavení (II. Ježíš na sebe bere kříž). Součástí zídky oplocení farního pozemku, proti kostelu, jsou třetí a pátá kaplička (III. Ježíš poprvé upadne; V. Ježíšovi pomáhá Šimon z Kyrény). Kaplička číslo čtyři (IV. Ježíš potkává svou matku) je umístěna naproti kapličce třetí, tentokrát napravo od kostela. Šesté a sedmé (VI. Veronika podává Ježíšovi roušku; VII. Ježíš upadne podruhé) zastavení vytváří body na pomyslné lince, mírně se vlnící doleva, na travnatém prostranství. Při pěšině jižně pod sportovním areálem stojí kaplička osmá a devátá (VIII. Ježíš potkává jeruzalémské ženy; IX. Ježíš upadne potřetí), u které se odbočí vlevo, kde se při oplocení nachází desáté a jedenácté zastavení (X. Ježíš je vysvlečen; XI. Ježíš je ukřižován). U kapličky s číslem dvanáct (XII. Ježíš umírá na kříži) se Křížová cesta stáčí už ke kostelu. Od předposledního zastavení (XIII. Ježíš je sňat z kříže) je vidět Boží hrob, kde Křížová cesta končí, posledním obrazem zastavení (XIV. Ježíš položen do hrobu).

Barokně klasicistní kapličky Křížové cesty jsou hranolové, zděné, omítnuté, o obdélníkovém půdorysu, se segmentově zaklenutou nikou, pro umístění obrazu, se zešikmenou dolní plochou. Z čelní strany zdobí kapličky po stranách pilastry s kanelurami, nesoucí oběžnou římsu (vzadu neobíhá), na níž dosedá trojúhelníkový tympanon. Průčelí pod nikou zdobí vpadlé obdélníkové pole, podobě jako z boků, vpadlé pole na výšku. Kapličku završuje sedlová střecha pokrytá taškami, na jejímž hřebenu je připevněn železný křížek.

Jednoduchá stavba Božího hrobu o obdélníkovém půdorysu je zaklenuta křížovou hřebínkovou klenbou a překryta sedlovou střechou s taškami, kde je z čela umístěn křížek. Průčelí je po stranách zdobeno, obdobně jako u kapliček, pilastry s kanelurami, uprostřed je vchod, tvořen stlačeným obloukem s odsazením, uzavřen jednoduchou kovanou mříží, nad je štukový kříž. Uvnitř se nachází fragmenty původní plastické výzdoby ze sousoší Božího hrobu a Poslední večeře.

Čtrnáctá kaplička, stojící na křižovatce ulic Požárníků a Hornické, není součástí Křížové cesty. Je zde umístěn obraz s patronkou hasičů, sv. Barborou, i s jejími atributy, který také pochází z ateliéru paní Štolbové.

Pár slov k dalším památkám obce

V roce 1629 byla na místě dnešní staré školy založena *poustevna*. Zájem usadit se u kostela jako poustevník projevil v roce 1699 řeholník Matěj Niedermajer, člen 3. řádu sv. Františka při klášteře kapucínů v Českých Budějovicích. Druhým poustevníkem byl od roku 1708 Jindřich Kosmann a třetím Jiří Stehlík-Osima od roku 1719, který roku 1722 putoval do Říma a od sv. Otce vyprosil pro dobrovodské poutní místo plnomocné odpustky. V polovině 18. století byla dřevěná poustevna pod kopcem opuštěna a postavena v blízkosti kostela poustevna zděná, která byla pak součástí farní školy. Od roku 1752 fungoval při kostele poustevník Josef Hadinger a po něm nastoupil poslední dobrovodský poustevník Jakub Damascus. Prvním kaplanem byl od roku 1778 P. Adalbert Hassmann. A roku 1785 byla zřízena samostatná duchovní správa.

Od roku 1677 bylo součástí původního kostelíka malé *lázeňské stavení* s osmi vanami, kam byla dřevěným potrubím přiváděna léčivá voda. Nové lázně byly vybudovány v letech 1719-1720, provoz byl ukončen v roce 1941. Léčily se tu hlavně slabé a ochromené údy.

Kaplička nad pramenem pod kopcem při hlavní silnici do Suchého Vrbného byla postavena roku 1769. V roce 1882 byly zřízeny schody od studánky ke kostelu a kamenný můstek přes potok. O šest let později byla postavena nová kaplička a do ní pořízen i nový obraz Marie Bolestné na plechu, stejného typu jako v kostele, od Bartoloměje Čurna. Obec nechala v roce 1928 postavit od kapličky nové schody firmou Alfred Schopenhauer nákladem 7980,- Kč. V roce 1959 byla vybudována nová lávka u kapličky. Současné schody vedoucí od kapličky byly postaveny v roce 1997.

V roce 1911 byla naproti kostelu postavena nová *fara* v secesním slohu, která dodnes slouží svému účelu. Na farním pozemku, ve vedlejší budově, v tzv. Staré faře, působí od roku 2004 sestry servitky.

POZNÁMKY:

Foto: VI. zastavení Křížové cesty.

VII. LOMEC

Až po rozhovoru s autorkou jsem pochopila příčiny volby výrazových prostředků této cesty. Předtím mě více, než moderně pojatá Křížová cesta, zaujala podzimní atmosféra přírody.

Poutní místo Lomec, mezi lidmi nazývané Lomeček, je ukryto v lesích, asi 4 kilometry severně od Netolic a 5 kilometrů jižně od Vodňan. Svůj název získal podle nedalekého lomu, kde se již od konce 14. století těžil kámen.

Příběh poutního místa

Archeologické nálezy nasvědčují tomu, že místo bylo osídleno již v 6.-9. století, ze kterého pochází slovanské pohřebiště.

Lomec se nachází v libějovickém kraji, který postupně patřil Malovcům (1352-1557), Rožmberkům (1557-1610), Janu hraběti Zrinskému (1610-1612), Švamberkům (1612-1621), Buquoyům (1621-1801) a Schwarzenberkům (1801-1924).

V roce 1685 zdědil po smrti bratra Ferdinanda statky v Čechách včetně Libějovic Karel Filip Buquoy, člen staré francouzské rodiny, od 16. století sídlící v Holandsku, který k nám přivezl cennou rodinnou památku, věrnou kopii proslavené sošky Panny Marie de Foya u Bruselu. Sošku doprovází legenda o rolníkovi z Nizozemí, jehož žena byla těžce nemocná. Pokácel starý dub, aby mohl zatopit v kamnech, při štípání však našel v kmeni zarostlou malou sošku Panny Marie, kterou na manželčino přání opravil a ona se pak modlitbami před ní uzdravila.

Ze dřeva poraženého stromu byly vyřezány další sošky, té původní velmi podobné a stejně zázračné. Sláva sošky se rozšířila po celém světě. Jedna z kopií se, jako dárek od švagra, dostala do rukou i Karla Filipa Buquoye. Soška Panny Marie je asi dvacet centimetrů vysoká, jemně řezaná, v levé ruce drží Ježíška, který má v dlani královské jablko, a v pravé ruce žezlo.

Hrabě Karel byl velký cestovatel, sošku si, pro její velikost, brával všude sebou. Když roku 1685 plul z Říma do Španělska, zastihla loď prudká bouře a celé posádce hrozilo utonutí. Hrabě v nebezpečí slíbil Bohu a jeho Matce, že budou-li zachráněni, postaví jako projev

vděčnosti na svém panství v Čechách kostel a v něm na oltáři umístí milostnou sošku. V té chvíli se bouře uklidnila a všichni byli zachráněni.

Hrabě osobně našel pouze vhodné místo pro stavbu kaple, u které plánoval i vybudování rozsáhlého anglického parku, avšak tři měsíce na to zemřel a jeho slib později dokončil až jeho syn Emanuel Buquoy, často označován za samotného architekta kaple.

Dne 1. května 1692 byl položen na lomeckém vrchu základní kámen nového kostela. Teprve v roce 1699 však hrabě získal řádné církevní stavební povolení.

Vrcholně barokní kostel je stavbou soustřednou, půdorys je v základně čtyřúhelníkový, stěny jsou z části vypouklé, uvnitř rozčleněny pilastry, polosloupy. Kostel je zaklenut kopulí, do níž se zařezávají lunety nad okny a výseče nad kouty. Věž kostela je cibulovitá a podélně členěná úžlabinami se čtyřmi cibulovými věžičkami s nasazeným štítkem v podobě sluníčka. Všechny věže jsou zakončeny lucernou s makovicí. Kostel má ze všech čtyř stran vchody s kamennými portály, zakončené trojúhelníkovým tympanonem.

Dne 14. září 1704 byla svatyně slavnostně vysvěcena Jménu Panny Marie prachatickým děkanem Janem Schattauerem. Hrabě Filip Emanuel Buquoy se této slávy nedožil, přítomna byla jeho manželka Růžena Harrachová. Měsíc po slavnosti se poddaní z libějovického panství svým podpisem zavázali k udržování řádného stavu lomeckého kostela.

Kolem roku 1720 byla na severní straně kostela přistavěna sakristie v podobě nízké kaple s jehlancovitou střechou a lucernou a v roce 1735 rokoková kazatelna se schody v malé věžičce v jižní straně kostela a kruchta. Generální opravy kostela byly v letech 1798, 1846-1852, 1893, 1936 a 1995.

Interiéru kostela dominuje baldachýnový oltář, v podobě zmenšené napodobeniny papežského oltáře chrámu sv. Petra v Římě od Giana Lorenza Berniniho, což bylo velkým přáním hraběte. Oltář vyřezávaný ze dřeva je dílem řezbáře Jana Wauschera z Lince. Kolem něj se tyčí čtyři zdobené sloupy, na kterých spočívá věnec, pod nímž je zavěšen svatostánek, se zasklenou soškou Panny Marie a v dolní části uloženou Nejsvětější svátostí, v podobě lucerny, který symbolicky drží na čtyřech bohatě zdobených girlandách čtyři andělé.

Z roku 1933 je z lipového dřeva vyřezávaná Křížová cesta od Vojtěcha Kafky z Červeného Kostelce. Původně měla být umístěna venku na cestě, kde dnes stojí nová Kří-

žová cesta, od kostela ke hřbitovu, ale získala své místo přímo v kostele, kde se vyjímá dodnes.

Bývalý lovecký *zámek*, který vystavěl bratr Emanuela Buquoye hrabě Albert v letech 1709-1710, slouží po stavebních úpravách jako klášter Kongregace Šedých sester III. řádu sv. Františka. Jejich původním posláním bylo vyhledávat a ošetřovat opuštěné a zanedbané nemocné bez rozdílu náboženství i národnosti a bez nároku na odměnu. První sestry přišly na Lomec v září roku 1971. Zámek byl dříve využíván např. jako obydlí kněze, fara nebo také škola.

Poněvadž se na hlavní věž kostela vejde jen jeden zvon, byla postavena zvonice, jejíž tři zvony se světily v srpnu roku 1939.

Vystavět venkovní areál pro letní bohoslužby bylo, vzhledem k větším shromážděním poutníků, nutností, neboť kapacita kostela je velmi omezená. Kruhová stavba, na šesti sloupech, prosvětlená středovým světlíkem je dílem ing. arch. Antonína Malce z Českých Budějovic. Areál byl svěcen českobudějovickým biskupem ThDr. Antonínem Liškou při májové pouti dne 5. května 2001.

V roce 1741 si vystavěl při kostele ivanita Tomáš Bosenbech poustevnu. Jeho nástupcem se stal poustevník Founě. V letech 1761-1766 zde působil Antonín Jacobi. Poustevna pravděpodobně stála v místech, kde byl roku 1900 postaven hostinec pro poutníky, fungující až do roku 1966, dnes je zde soukromý byt.

Lomeček je živým poutním místem, duchovním srdcem jižních Čech. Nejslavnější bývaly hlavní pouti, slavící se dodnes v neděli po svátku Jména Panny Marie, který je 8. září. Od první soboty v březnu roku 1989 se konají poutě každou první sobotu v měsíci a od října roku 1992 ještě v tzv. Fatimské dny, každého třináctého v měsíci, v den výročí prvního zjevení Panny Marie ve Fatimě.

Křížová cesta

Napadlo by snad někoho, že tomuto výjimečnému poutnímu místu ještě donedávna mohlo něco scházet? Chyběla zde exteriérová Křížová cesta, pro kterou bylo její místo zvolené jež dávno, dokonce dávno předtím, než se narodily její autorky. Už v roce 1933 měly být na lesní cestě, lemované bukovou alejí, instalovány vyřezávané obrazy Křížové cesty, které se dodnes nacházejí uvnitř kostela na stěnách.

Zrod nové Křížové cesty podnítila idea současného zdejšího duchovního správce P. ThLic. Prokopa Patrika Maturkaniče CFSsS, působícího na Lomečku od roku 2004, tomu se dlouho nedařilo sehnat vhodného autora, který by jednotlivá zastavení umělecky ztvárnil. Oslovil slečnu Ivu Vavruškovou, studentku Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, a Mgr. Kláru Kavanovou Muškovou, které dokázaly během pouhých čtrnácti dnů vyhotovit všechny zastavení Křížové cesty.

Moderně pojaté lineární kresby vytvořila slečna Iva, jejich grafické úpravě se věnovala Mgr. Klára Kavanová Mušková. Otec Patrik nechal oběma autorkám z Chelčic volnou ruku s podmínkou, že výjevy jednotlivých zastavení nesmí být pojaty doslova abstraktně, aby byla blízká i starším generacím, které jsou zvyklé na klasické, reálné, zobrazení Kristova utrpení.

Svěcení Křížové cesty proběhlo odpoledne 4. června loňského roku (2005) v rámci červnové pouti. Jednotlivá zastavení Křížové cesty byla pokropena svěcenou vodou Mons. Prof. Karlem Skalickým z Českých Budějovic.

Jistě se nejedná o poslední zvelebování místního poutního areálu, Otec Patrik plánuje do budoucna například vybudování meditativní zahrady.

Křížová cesta je situována při cestě od poutního areálu ke hřbitovu. Cestě předchází úvodní slova, jejichž autorem, stejně jako slovních popisků jednotlivých zastavení a závěrečného slova, je Otec Patrik:

KŘÍŽOVÁ CESTA

Rozjímej, křesťane, o smrti Kristově, v lásce jej provázej na cestě křížové.

Pán Tvůj a Bůh, Beránek nevinný, na smrt jde za Tebe, Boží Syn jediný.

Kéž jsou tyto chvíle pro každého z nás chvílemi zamyšlení nad Ježíšovou smrtí, která nekončí bolestnou prázdnotou, ale slavným Kristovým vzkříšením.

Kéž je i pro nás tato cesta cestou smíru za naše hříchy, ale i za hříchy celého světa, protože je to především cesta Toho, který ji pro nás první podstoupil, na níž zemřel a tak pro nás získal věčnou spásu.

Tato křížová cesta je i živou vzpomínkou na našeho drahého zemřelého duchovního otce P. Františka Hobizala, velkého přívržence tohoto poutního místa, jehož velkým přáním bylo zrealizovat křížovou cestu právě na Lomečku. Velké poděkování patří také slečně Ivě Vavruškové z Chelčic za vytvoření kreseb této křížové cesty a Mgr. Kláře Kavanové Muškové za grafické ztvárnění.

Projekt křížové cesty podpořily obce Libějovice, Malovice a občanské sdružení Mája – Tvořivé Chelčice.

Tuto lesní křížovou cestu posvětil o první červnové sobotě v roce 2005 jihočeský rodák Msgre. Prof. Karel Skalický.

Velikostí a tvarem orámování, jednotlivých zastavení, včetně úvodního a závěrečného slova, je tato cesta shodná s Křížovou cestou v kostele. Dřevěné rámy, ve kterých jsou umístěny kresby na plastových deskách (29,7 x 42 cm), ve tvaru zastřešených domečků, nahoře s dřevěným křížkem, spočívají na dřevěném kůlu (výška zastavení cca 2 m). Jednotlivá zastavení jsou od sebe vzdálená přibližně deset metrů.

Součástí každého obrazu je popisek s názvem výjevu z Kristova umučení: I. Pán Ježíš je odsouzen k smrti; II. Pán Ježíš přijímá kříž; III. Pán Ježíš padá pod křížem poprvé; IV. Pán Ježíš se setkává se svou matkou; V. Šimon z Cyrény pomáhá Pánu Ježíši nést kříž; VI. Veronika podává Pánu Ježíši roušku; VII. Pán Ježíš padá pod křížem podruhé; VIII. Jeruzalémské ženy pláčou nad Ježíšem; IX. Pán Ježíš padá pod křížem potřetí; X. Pán Ježíš je svlečen ze šatů; XI. Pán Ježíš je ukřižován; XII. Pán Ježíš na kříži umírá; XIII. Pán Ježíš je sňat z kříže; XIV. Pán Ježíš je položen do hrobu.

Jednotlivým výjevům nechybí opakující se symbolika magického kruhu, která je přítomna v celém areálu - přibližný půdorys samotného kostela, základna letního areálu a nyní v lineárních kresbách Křížové cesty.

Za posledním zastavením, před vchodem do hřbitova, následuje závěrečné slovo Otce Patrika:

Bratři a sestry, milý přátelé, doprovázeli jsme našeho Spasitele až k poslednímu čtrnáctému zastavení této křížové cesty. Pána Ježíše položili do hrobu. I my stojíme v blízkosti našich zemřelých, kteří nás předešli na věčnost. Máme ovšem velkou naději, a to díky Kristu Pánu, který slavně vstal ze svého hrobu a tak nás všechny pozval k novému životu na věčnost. Věříme, že skrze Boží lásku a milosrdenství i my jednou slavně vstaneme při posledním soudu. Za to se i teď pomodleme: Otče náš..., Zdrávas Maria..., Sláva Otci... Amen.

POZNÁMKY:

Foto: Starobylá lípa „naděje".

ZÁVĚR

Nyní se pokusím podrobně a výstižně shrnout výsledky své práce. Přehled základních informací o jednotlivých exteriérových křížových cestách je zpracován v tabulce.

Architektonickou podobou i užitím vyjadřovacích prostředků je poutní místo v Česticích ve své podstatě nejvíce diferencováno. Ostatní cesty tvoří soubory stejnorodých staveb, s jednotnými cykly výjevů zastavení. Rozdíl je pouze ve stavbě Božího hrobu v Dobré Vodě, kde je umístěno cílové, čtrnácté, zastavení.

Nejkratší trasa křížové cesty je na Lomci, podobně jako v Radomyšli a ve Lhenicích, je tvořena řetězem kapliček. V Česticích a v Dobré Vodě cesta uzavírá okruh. Situováním dobrovodské Křížové cesty v centru obce se kapličky dostávají do intenzivnějšího kontaktu s lidmi. V Radomyšli dotváří součást každodenního života pár prvních zastavení.

Pokud stavba netvoří svým pojetím, vznešeností, nějaký zajímavý komplex, jako Kalvárie v Česticích, vždy více zaujmou samotné výjevy, které tvoří srdce kapliček.

Radomyšlská Křížová cesta je nejstarší, jako jediná nejbytelnější, a zároveň s nejoriginálnějšími obrazy, z rukou dětí ze základní školy, které se tímto staly součástí umělecké památky. Z důvodu jediné možnosti vyfotografovat si tyto malby přímo osazené ve svých rámech, kapličkách, jsem musela z povzdálí absolvovat rozjímání křížové cesty v šest hodin ráno na Velký pátek.

Nejvíce shodných rysů vykazují lhenická a dobrovodská křížová cesta. Obě jsou po nedávné rekonstrukci zděných kapliček a vsazení nových obrazů - ve Lhenicích kopiemi původních zobrazení, v Dobré Vodě nové i v pojetí.

Obrazy interiérové Křížové cesty v kostele Panny Marie Bolestné v Dobré Vodě i v kostele sv. Martina v Radomyšli nejsou evidovány v památkovém ústavu, informace o jejich dataci i autorech nejsou známé. U dobrovodské Křížové cesty by se dalo uvažovat o Bartoloměji Čurnovi, který se tehdy podílel na většině maleb tohoto poutního místa. S touto mojí domněnkou souhlasila i pracovnice památkového ústavu paní Zdena Palušová.

Křížové cesty v Radomyšli i v kostele Jména Panny Marie v Lomci jsou obě vyřezávané ze dřeva. Kdyby byla od roku 1933 umístěna lomecká Křížová cesta venku, jistě

by se nedochovala v tak výborném stavu. Dnešní moderní Křížová cesta je vyhotovena na odolných plastových deskách, nehrozí její předčasné podlehnutí rozmarům počasí.

Překvapením pro mě byla náhodně vypozorovaná shoda interiérové Křížové cesty ve Lhenicích s reprodukcemi, podle nejčastěji kopírovaného autora Josefa Fűhricha, z kostela Nejsvětějšího Spasitele v Bratislavě. Již zmíněné shodující prvky dokládá fotodokumentace v příloze.

Práce spočívala zejména v důkladném prozkoumávání terénu. Studováním pramenů jsem zjistila neshody, které vyžadovaly opakované řazení mnou ověřených a hlavně logicky navazujících skutečností, ze kterých jsem dále vycházela.

Obtížné pro mě bylo vypracovávání kapitol týkajících se historií obcí, jejichž přítomnost je nutná z hlediska zařazení poutního místa do kontextu celé oblasti. Jsem si vědoma toho, že ne vždy jsem dokázala správně oddělit podstatné od méně podstatného.

Nedílnou součástí přípravné fáze, bylo získávání materiálů, které se neobešlo bez přímého kontaktu s lidmi. Musím podotknout, že ve většině případů jsem se setkala s velice ochotnými lidmi, kteří mi se zájmem poskytli informace, umožnili přístup do interiérů kostelů.

Zpracování diplomové práce mi rozšířilo obzory a obohatilo po mnoha stránkách.

ZÁKLADNÍ INFORMACE O KŘÍŽOVÝCH CESTÁCH

	ČESTICE	RADOMYŠL	LHENICE	DOBRÁ VODA	LOMEC
POUTNÍ MÍSTO	Kalvárie Křížová cesta	Křížová cesta	Křížová cesta	Křížová cesta	Křížová cesta
DATACE	* 1820	* 1742-1755	* 1867-1868	* 1837-1839	* 2005
POSLEDNÍ REKONSTRUKCE	dlažba 1856, 1939 snaha 2002/2003	stavba 2004 obrazy 2005	stavba 2000 obrazy 2001	stavba 1992-1994 obrazy 1996	
FORMA OBJEKTŮ	1., 14. zastavení v kostele 2. – 9. zastavení po dvou výjevech ve 4 zděných kaplích 10. – 12. zastavení v hlavní zděné svatyni 13. zastavení ve zděné kapli Bolestné Matky Boží	14 stejnorodých kamenných kapliček s železnými dvířky	14 stejnorodých zděných kapliček s nikami	13 stejnorodých zděných kapliček s nikami + stavba Božího hrobu	14 stejnorodých dřevěných tabulek se stříškou
UMĚLECKÉ ZTVÁRNĚNÍ VÝJEVŮ	1., 14. olejomalba 2. – 11. fresky 12. oltář s ukřižováním 13. plastická Pieta klasické zobrazení	malby na sololitu dětské výtvory	malby na plechu kopie původních obrazů	malby na plechu moderní pojetí výjevů	grafika na plastu abstrakce
TRASA	okruh: obec → les → obec (začátek a konec v kostele Stětí sv. Jana Křtitele)	obec → návrší nad obcí (začátek u kostela sv. Martina, konec u kostela sv. Jana Křtitele)	obec → příroda (začátek u hřbitova sv. Jana Křtitele, konec na cestě při okraji lesa)	okruh v centru obce (začátek a konec u kostela Panny Marie Bolestné)	lesní cesta v poutním areálu (konec u hřbitova)

MALÝ SLOVNÍK ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Boží hrob - 1. původně středověká architektura, později oblíbená zejména v baroku, připomínající jeruzalémský hrob Ježíše Krista; 2. sarkofág v interiéru kostela s tělem mrtvého Krista, doplněný také někdy figurami Marií nebo spících strážců a andělů.*

Boží muka - drobný kamenný nebo zděný objekt, zejména ve volné krajině; forma sloupku, pilíře v horní části pak s rozšířeným prostorem pro sošku, malbu nebo reliéf; zpravidla bývá ukončen křížem; Boží muka byla od 14. století vztyčována na upomínku různých událostí, na křižovatkách cest apod.*

Devocionálie - upomínkové předměty z poutních míst a různé předměty lidové zbožnosti, jako svaté obrázky, křížky, medailónky, růžence, sošky, předměty sloužící k posílení víry, případně k náboženským projevům.*

Donátor - dárce prostředků kostelu nebo klášteru; v malbách nebo v sochařském pojetí zobrazovaný jako klečící postava (výrazně menší než postava světců).*

Fundace - založení kostela, kláštera, případně dotování nějakého díla.*

Kalvárie, Golgota - umělecky ztvárněné ukřižování Krista, většinou s Pannou Marií po Kristově pravici, sv. Janem Evangelistou po levici a s Marií Magdalénou objímající kříž, někdy též skupina tří křížů; pod Ježíšovým křížem bývá znázorněna lebka (podle legendy Adamova); k. je častá od rané gotiky v interiérech kostelů, od 16. stol. i ve volném prostranství; též označení kaple na návrších při městech (nezřídka součást křížové cesty).*

Korouhev - 1. praporec na žerdi, od středověku s obrazem světce; volně zavěšené na příčce se nosily v procesích; v kostele často bývala umístěna v kostelních lavicích; 2. též otočný

plochý prvek na vyvýšeném místě střechy, převážně na věži, natáčející se po větru. Často mívá podobu kohouta.*

Křížová cesta - soubor vyobrazení výjevů Kristova utrpení, vrcholící ukřižováním a uložením do hrobu; od 15. století cyklus sedmi zastavení; pod vlivem františkánské zbožnosti od 17. stolení zpravidla čtrnácti zastavení (1. Ježíš odsouzen Pilátem; 2. Ježíš přijímá kříž; 3. Ježíš padá pod křížem poprvé; 4. Ježíš potkává svou matku; 5. Šimon z Cyreny pomáhá Ježíšovi nést kříž; 6. Veronika podává Ježíšovi roušku; 7. Ježíš padá pod křížem podruhé; 8. Jeruzalémské ženy pláčou nad Ježíšem; 9. Ježíš padá pod křížem potřetí; 10. Ježíš svlečen ze šatů; 11. Ježíš přibíjen na kříž; 12. Ježíš umírá na kříži; 13. Ježíš sňat z kříže a položen do klína matce; 14. Ježíš položen do hrobu).*

Pašije - označení evangelních vyprávění souvisejících s Kristovým zatčením, mučením a popravou; čtou se na Květnou neděli a Velký pátek.*

Poutní knížka - popis poutní cesty nebo zpráva o ní, často bohatě ilustrovaná.**

Poutní místo - zpravidla místo spojené s předmětem náboženské úcty, často mariánský obraz; socha; pramen; pobožnosti spojené s putováním na tato místa byly součástí především barokní lidové zbožnosti; poutní místa bývají spjata s legendou o mimořádných událostech (vidění, vysvobození, uzdravení, vyslyšení proseb); častým architektonickým objektem kromě kostela či kaple bývají ambity, původně poskytující přístřeší poutníkům.*

Poutní odznak - většinou drobný odlitek z tvárné slitiny cínu a olova, opatřený očkem na přišití a jazýčky k připevnění na podložku, s reliéfem vztahujícím se buď ke konkrétnímu světci (s atributem), nebo poutnímu místu; vyráběly se běžně zejména v Itálii a v západní Evropě od 12. do první poloviny 16. stol.*

Poutnický úbor - šat poutníků do Svaté země; zpravidla krátký podkasaný šat, dlouhý plášť s kapucí a široký, vpředu zvednutý klobouk; na klobouku i plášti jsou připevněny mušle;

patří k němu škorně na nahou a dlouhá hůl v ruce; v průběhu středověku se vyhranil v ikonografický typ pro zobrazení některých světců (sv. Jakub).*

Poutník - označení člověka, který se účastní pouti. **

Pouť - cesta ke vzdálenému poutnímu místu nebo ke katedrále, individuální nebo skupinová (procesí), symbolizující pouť křesťana na věčnost.*

Procesí - je často srdcem pouti; je to slavnostní nebo prosebný průvod, při němž věřící společnou modlitbou uctívají Boha nebo ho prosí o odvrácení zlého.**

Sakrální umění - umění spjaté s církví nebo s náboženským projevem obecně.*

Votivní dar, ex voto, dle slibu - votivní předmět, jehož prostřednictvím se věřící dovolával pomoci svatých, přeneseně označení předmětů vyjadřující poděkování za vyslyšenou prosbu.*

POZNÁMKY:

* Chodura, R.; Klimešová, V.; Křišťan, A.: *Slovník pojmů sakrálního výtvarného umění.* Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2001.

** Jöckle, C.: *Glosář. Slavná poutní místa.* Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 1997. str. 190-191.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Česká katolická charita. Praha, 1985.

Birnbaumová, A.: *Volyně, Čestice, Dobrž.* Výtvarný odbor Umělecké Besedy. Vyšehrad, 1947.

Boháč, Z.: *Poutní místa v Čechách.* DEBORA. Praha, 1995.

Brabec, J.: *http:// www.cestice.cz.* Obecní úřad Čestice.

Braniš, J.: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Česko-Budějovickém.* Praha, 1900.

Braun, V.: *Památky strakonického okresu.* Odbor kultury Okresního nár. výboru ve Strakonicích, 1968.

Černý, J.: *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradska.* VEDUTA. České Budějovice, 2004.

Čičo, M.; Kalinová, M.; Paulusová, S.: *Kalvárie a Krížové cesty na Slovensku.* Pamiatkový ústav Bratislava, 2002.

Fibich, O.: *Rytíři svatého Jana aneb Duše Jihočeské krajiny kolem Radomyšle.* PRAAM spol. s r. o. Písek, 2004.

Fröhlich, J.: *Poustevníci a poustevny na jihu Čech. Přehled a lokalizace pousteven v 11.-19. století. Jihočeský sborník historický.* 69-70/2000-2001. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích.

Hadaway, B.: *Bible pro děti.* Mladé letá. Bratislava, 1991.

Hartl, J.: *Čestice sedmsetpadesátileté.* Kulturní spolek pro Čestice a okolí, 1993.

Herout, J.: *Staletí kolem nás.* PASEKA. Praha - Litomyšl, 2002.

Honys, V.: *Dobrá Voda u Českých Budějovic. Kostel Panny Marie Bolestné.* Okresní úřad České Budějovice Referát regionálního rozvoje, 1996.

Houdek, K.: *Křížové cesty.* Matice cyrilometodějská s. r. o. Olomouc, 1997.

Chanovský, F. X.: *Několik poznámek k historii Čestic a Němčic.* Kulturní spolek pro Čestice a okolí, 1995.

Chodura, R.; Klimešová, V.; Křišťan, A.: *Slovník pojmů sakrálního výtvarného umění.* Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2001.

Jöckle, C.: *Slavná poutní místa.* Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 1997.

Kašička, F.; Nechvátal, B.: *Radomyšl - proměny městečka.* Muzeum středního Pootaví ve Strakonicích, 1983.

Kindlmanová, M.: *Lhenice a vesnice k nim příslušné.* Občanská záložna ve Lhenicích, 1937.

Knittl, P., J.: *Křížové cesty.* Signum unitatis. Česká Třebová, 1991.

Kohout, J.: *Farní kostel Stětí sv. Jana Křtitele a hora Kalvárie v Česticích II. Strakonicko: vlastivědný a národopisný sborník šumavského podhůří.* Číslo 4., prosinec 1937. Muzejní spolek Městského Dykova musea v Strakonicích, 1937.

Kongregace Šedých sester III. řádu sv. Františka Lomec: *AVE z Lomečku. Červen 2005. http://www.lomec.cz.*

Košnář, J.: *Poutnická místa a památné svatyně v Čechách.* Cyrilo-Metodějská knihtiskárna a nakladatelství Kotrba. Praha, 1903.

Křešnička, J.: *Cestami a pěšinami Česticka a Vacovska.* Kulturní spolek pro Čestice a okolí, 1996.

Kulturní spolek pro Čestice a okolí: *Čtení pro lidi* - dvouměsíčník. Červenec-srpen 2005.

Lifka, B.: *Radomyšl. Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí.* Obecní úřad v Radomyšli a Nadace historie Radomyšle. Radomyšl, 1993.

Mareš, F.: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Prachatickém.* Praha, 1913.

Marten & Louis, spol. s r.o. České Budějovice: *http://www.gallerycb.cz.*

Nechvátal, B.: *Radomyšl. Raně středověké pohřebiště.* Archeologický ústav AV ČR Praha, *1999.*

Nemovité kulturní památky okresu Strakonice. Muzeum středního Pootaví ve Strakonicích, 1987.

Obecní úřad Dobrá Voda u Českých Budějovic: *http://mesta.obce.cz/dobra-voda-u-ceskych-budejovic/.*

Obecní úřad Lhenice: *Lhenický zpravodaj. Měsíčník pro občany Lhenicka a jeho přátele.* 9,11/2001.

Obecní úřad Radomyšl: *http://www.municipal.cz/radomysl/index02.htm.*

Obecní úřad v Radomyšli: Obecní zpravodaj. Radomyšl. Domanice. Rojice. Láz. Podolí. Leskovice. Ročník 2005.

Peňaz, J.: *http://www.hostyn.cz/hostyn_old/poute_texty.htm.* Oficiální internetové stránky Matice svatohostýnské a duchovní správy.

Piťha, P.: *Tři křížové cesty.* Edice Chvilka klidu, svazek 3. Praha, 1999.

Poche, E.: *Umělecké památky Čech A/J.* Svazek první. Academia Praha, 1977.

Poche, E.: *Umělecké památky Čech K/O.* Svazek druhý. Academia Praha, 1978.

Poche, E.: *Umělecké památky Čech P/Š.* Svazek třetí. Academia Praha, 1980.

Radomyšl. Městský národní výbor Radomyšl, 1983.

Římskokatolická farnost sv. Jakuba ve Lhenicích: *http://www.sweb.cz/faralh/.*

Starý, V.: *Lhenice - zahrada jižních Čech.* Místní národní výbor Lhenice, 1983.

Státní okresní archív Strakonice: *Farní úřad Čestice 1702-1955.*

Šimáček, M.: *http://www.rodinaonline.cz/ARCHIV/2003/19/stolbova.htm.* Naše rodina 19/2003. FORTUNA ve spolupráci s Karmelitánským nakladatelstvím, Kostelní Vydří.

Šipanová, Mlada: *Lomec - poutní kostel Jména Panny Marie.* Kongregace Šedých sester III. řádu sv. Františka Lomec, 2004.

Špinka, O.: *Historie a současnost Dobré Vody u Českých Budějovic. http://www.diamo.cz/hpvt/hp2002/sekce/Tradice/T%2018%20Špinka.htm.*

Štolbová, R.: *Křížová cesta.* Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2002.

Tarcalová, L.: *http://www.hostyn.cz/hostyn_old/poute_texty.htm.* Oficiální internetové stránky Matice svatohostýnské a duchovní správy.

Trojan, R.: *Malý slovník výtvarného umění.* FORTUNA. Praha, 1996.

Vondra, V.: *Mým domovem je Dobrá Voda: K 100. výročí samostatnosti obce.* Okresní úřad Dobrá Voda u Českých Budějovic, 2005.

Weis, K.: *Kolem čestické Kalvárie. Český jih a Šumava v písni. Díl jedenáctý a dvanáctý. Z oblasti strakonicko-prácheňské.* Část I. Národopis a kultura. Praha - Smíchov, 1939.